

Per linguas mundi
ad laborem
Przez języki świata
do pracy

Raport końcowy

z realizacji Projektu

Per linguas mundi ad laborem
Przez języki świata do pracy

Per linguas mundi
ad laborem
Przez języki świata
do pracy

Raport końcowy

z realizacji Projektu

Joanna Galant

Warszawa 2008

Publikacja wydana w ramach Projektu „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)”
współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego
w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL

Spis treści

1	Słowniczek – kluczowe pojęcia i użyte skróty	7
2	Wprowadzenie	9
3	Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL	11
4	Partnerstwo na Rzecz Rozwoju „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)”	12
5	Realizacja celów projektu „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)” – cel główny i cele szczegółowe	26
6	Współpraca ponadnarodowa.	31
7	Rezultaty/produkty projektu „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)”	36
8	Podsumowanie	45

●● Słowniczek – kluczowe pojęcia i użyte skróty

„Per linguas ...”

„Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)”

PIW EQUAL

Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL

Administrator PRR

Jeden z partnerów projektu, który koordynuje prace partnerstwa; w przypadku Partnerstwa „Per linguas ...” - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

EFS

Europejski Fundusz Społeczny, jeden z Funduszy Strukturalnych, powołany w celu wspierania wspólnotowej polityki społecznej.

KSW

Krajowa Struktura Wsparcia. W PIW EQUAL rolę KSW pełni Fundacja „Fundusz Współpracy”

PRR

Partnerstwo na Rzecz Rozwoju

BO

Beneficjent/beneficjenci ostateczni projektu

Rezultat Projektu/
produkt Partnerstwa

Termin stosowany przez Krajowe Sieci tematyczne w procesie walidacji. Zgodnie z definicją zawartą w „Strategii Mainstreamingu”, jako rezultat rozumiane jest innowacyjne rozwiązanie dotyczące zwalczania zidentyfikowanego w ramach Działania 2 problemu nierówności na rynku pracy, nad którym dane PRR pracuje. Tak rozumiany rezultat główny jest zbieżny z celem danego PRR i wspomagany jest przez rezultaty/produkty pomocnicze, np. różnego rodzaju publikacje, platformy internetowe, programy szkoleń. W niniejszym raporcie termin „rezultat projektu” używany jest wymiennie z terminem „produkt partnerstwa”

APS

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

KUL

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

PZN

Polski Związek Niewidomych – Zarząd Główny w Warszawie

UW

Uniwersytet Warszawski

Tematyczność

Środki PIW EQUAL zostały w Polsce skoncentrowane na pięciu wybranych obszarach tematycznych (Tematy A, D, F, G i I). Takie podejście miało zwiększyć oddziaływanie programu i pozwolić na osiągnięcie dodatkowych efektów związanych z synergią projektów zajmujących się podobną problematyką i realizowanych przez różnorodne PRR

Partnerska współpraca

Podmioty, reprezentujące różne sektory i doświadczenia, mają za zadanie połączyć swe wysiłki w celu znalezienia kompleksowych rozwiązań dla wielowymiarowych problemów społecznych.

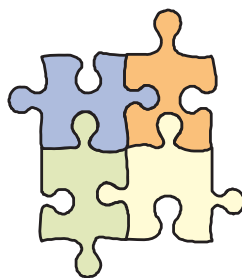
Empowerment	Włączenie beneficjentów - bezpośrednio zaangażowanie beneficjentów ostatecznych projektu w jego planowanie i realizację, które jest z jednej strony, formą ich integracji społeczno-zawodowej, z drugiej zaś – pomysłem na lepsze dopasowanie działań pomocowych do rzeczywistych potrzeb odbiorców.
Innowacyjność	Eksperymentalne podejście – realizowany projekt ma służyć poszukiwaniu, wypracowywaniu, uczeniu się i wdrażaniu <i>nowych sposobów</i> na rozwiązywanie problemów rynku pracy, związanych z nierównością i dyskryminacją. Istotą Inicjatywy EQUAL jest zatem nastawienie na tworzenie i testowanie nowych narzędzi, które w przyszłości mogłyby zostać przejęte przez programy należące do głównego nurtu EFS.
Współpraca ponadnarodowa	Wspólnotowy charakter współpracy - EQUAL wspiera współpracę pomiędzy krajami członkowskim UE, zwiększając w ten sposób szanse na stworzenie i upowszechnienie najciekawszych i najskuteczniejszych rozwiązań w skali całej Unii, a nie tylko na poziomie kraju członkowskiego. Cele, zasady, priorytety i mechanizmy działania EQUAL określa wspólnie dla wszystkich członków Komisja Europejska. Kraj członkowski ma prawo do wyboru tematów (obszarów), w których chce realizować cele PIW EQUAL.
Mainstreaming	Włączanie przetestowanych rozwiązań do programów głównego nurtu EFS - w Polsce Inicjatywa EQUAL jest uzupełnieniem działań finansowanych z EFS i realizowanych w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich oraz Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Oczekuje się, że EQUAL, podejmując zagadnienia pomijane w dotychczasowych działaniach na rzecz rynku pracy oraz testując nowe formy świadczenia usług, wzbogaci i uzupełni narzędzia polityki społecznej względem grup dyskryminowanych.

●● Wprowadzenie

Zgodnie z zapisami zawartymi w dokumencie Komisji Europejskiej „*White Paper on Education and Training*” (1995), podstawowymi czynnikami determinującymi równość szans przedstawicielei ‘społeczeństwa wiedzy’ są właśnie edukacja i szkolenia, wspomagające każdego Europejczyka w sytuacji konieczności przystosowania się do nowych, podlegających ciągłym przemianom warunków na otwartym rynku pracy.

Sytuacja ciągle zmieniających się wymagań odnośnie do kwalifikacji obecnych i przyszłych pracowników stanowi wyzwanie dla wszystkich, szczególnie jednak trudne jest to wyzwanie dla osób niepełnosprawnych wzrokowo. Osoby niewidome i słabowidzące mają utrudniony dostęp do edukacji, w tym również edukacji językowej i edukacji z dziedziny szeroko rozumianych technologii informatyczno-komputerowych.

Idea zwiększenia dostępu do edukacji, którego nadrzędnym celem jest polepszenie szans na znalezienie i utrzymanie zatrudnienia, przy równoczesnym poszerzeniu perspektywy zawodowej osób pracujących bądź poszukujących pracy przyświecała pomysłodawcom projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”. Należałoby podkreślić, iż wypracowany w projekcie model uzyskiwania przez osoby z dysfunkcją wzroku certyfikowanych umiejętności językowych, mający przyczynić się do zwiększenia aktywności zawodowej tych osób na otwartym rynku pracy jest systemem uniwersalnym – może być wykorzystywany w wielu obszarach kształcenia zarówno ogólnego jak i zawodowego przez różnorodne instytucje i podmioty.¹

Realizacja projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” była możliwa dzięki funduszom strukturalnym przyznanych w ramach Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL. Program Operacyjny PIW EQUAL był wdrażany w Polsce w latach 2004-2006 i obejmował pięć tematów² zaś cele i zakres projektu „*Per linguas ...*” związane były z realizacją tematu A – „Ułatwianie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją na rynku pracy, celem promowania rynku pracy otwartego dla wszystkich”.

Celem tego tematu było wypracowanie mechanizmów wyrównywania szans zatrudnienia grup społecznych, doświadczających dyskryminacji ze względu na brak kwalifikacji i niski poziom wykształcenia, oraz zapewnienie im udziału w rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Niniejszy raport stanowi zwięzłe podsumowanie z przebiegu, realizacji działań i uzyskanych efektów projektu „*Per linguas ...*”, i składa się z 8 rozdziałów:

- a. Rozdział 1 zawiera słowniczek występujących w raporcie kluczowych pojęć i użytych skrótów,
- b. w Rozdziale 2 przedstawiono zarys projektu w kontekście Programu Inicjatywy wspólnotowej EQUAL,
- c. w Rozdziale 3 opisane zostały główne założenia PIW EQUAL,

¹ Ideę projektu wyrażają użyte w tekście puzzle – symbolizują one współpracę pomiędzy partnerami oraz dalsze otwarte możliwości jej kontynuowania, na poziomie krajowym i ponadnarodowym, przy realizacji innych projektów, jak również możliwość wykorzystania nabytych doświadczeń, zrealizowanych produktów Partnerstwa „*Per linguas ...*” i rezultatów PRR.

² Patrz: www.equal.eu, www.equal.org.pl

- d. w Rozdziale 4 wyeksponowano główne założenia PRR i realizowanego przez nie projektu „*Per linguas ...*” - omówione zostały aspekty społeczno-educacyjne i instytucjonalne projektu, zaś w podrozdziałach znalazły się następujące zagadnienia:
- opis przeprowadzonej diagnozy potrzeb osób z dysfunkcją wzroku, związanych ze zjawiskiem dyskryminacji i nierównością szans w dostępie do rynku pracy,
 - charakterystyka beneficjentów ostatecznych projektu,
 - opis działań realizowanych w projekcie odnośnie do ich adekwatności i aktualności do potrzeb beneficjentów ostatecznych i środowiska osób z dysfunkcją wzroku w kontekście zwiększenia dostępu do rynku pracy i przydatności do praktyki zawodowej,
 - instytucje zaangażowane w realizację projektu w aspekcie trafności ich wyboru do założeń i celów projektu „*Per linguas ...*”,
- e. Rozdział 5 zawiera opis realizacji celów projektu w aspekcie ich spójności z założeniami PIW EQUAL odnośnie do realizacji zasady *empowerment*, polityki równości płci i zasady *mainstreamingu*,
- f. w Rozdziale 6 opisano zagadnienia współpracy ponadnarodowej Partnerstwa na Rzecz Rozwoju „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” w ramach dwóch Partnerstw Ponadnarodowych: *Vision = E3* i *New Ways for Disabled in Europe*,
- g. w Rozdziale 7 przedstawiono opis rezultatów projektu „*Per linguas ...*” z ich krótką charakterystyką w kontekście ich innowacyjności i użyteczności, zawarto również opis uzyskanych w projekcie wartości dodanych w aspekcie krajowym i ponadnarodowym,
- h. w Rozdziale 8 zawarto krótkie podsumowanie z realizacji projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”.

●● Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL jest programem realizowanym od 2001 r. w 25 krajach Unii Europejskiej, a w Polsce od 2004r. Program ten finansowany jest przez Europejski Fundusz Społeczny oraz bezpośrednio z budżetów państw biorących udział w Inicjatywie. Program EQUAL stanowi niewielką część środków Europejskiego Funduszu Społecznego, który odpowiada za finansowanie Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich.

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL, jest częścią szerokiej strategii Unii Europejskiej na rzecz stworzenia większej liczby lepszych miejsc pracy oraz zapewnienia szerokiego do nich dostępu. Głównym celem IW EQUAL jest testowanie oraz popieranie, w drodze współpracy ponadnarodowej, nowych sposobów zwalczania wszelkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy, z powodu płci, pochodzenia rasowego, etnicznego, wyznania, przekonań, niepełnosprawności, wieku lub orientacji seksualnej, zarówno wobec osób zatrudnionych, jak i poszukujących pracy. EQUAL obejmuje swoim zasięgiem także działania mające na celu społeczną i zawodową integrację osób ubiegających się o azyl.

Inicjatywa EQUAL w Polsce, uzupełniająca Narodowy Plan Rozwoju, jest realizowana przez wyłonione w drodze konkursu różnorodne Partnerstwa na rzecz Rozwoju. EQUAL dostarcza przykłady dobrych praktyk i nowatorskie rozwiązania, które dzięki współpracy ponadnarodowej i skutecznym działaniom upowszechniającym mogą być wdrażane w wielu krajach Unii Europejskiej. Program EQUAL jest realizowany w oparciu o następujące zasady

- podejście tematyczne,
- partnerstwo
- zaangażowanie grup dyskryminowanych w działania partnerstwa (*empowerment*),
- współpraca ponadnarodowa,
- innowacyjność
- włączanie wypracowanych rezultatów do głównego nurtu polityki (*mainstreaming*).

Wyznacznikiem efektywności programu EQUAL nie jest liczba objętych wsparciem beneficjentów, tylko jakość wypracowanych innowacyjnych modeli (rezultatów), które są wprowadzane do powszechnego zastosowania w polityce i praktyce odnoszących się do rynku pracy poszczególnych krajów członkowskich.

Na uwagę zasługuje fakt, iż projekt „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” zyskał uznanie i został wysoko oceniony, plasując się na 10 miejscu wśród 107 projektów z tego tematu zatwierdzonych do realizacji.

Program Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL umożliwia przewidywanie kierunku zmian zachodzących na rynku pracy i dostarcza nowe narzędzia monitorowania, zapobiegania i rozwiązywania wykrytych problemów. Pełny sukces działań EQUAL zależy od szerokiego wykorzystania rezultatów oraz doświadczeń Partnerstw na rzecz Rozwoju w zakresie określania kierunków i sposobu wdrażania polityki zatrudnienia na poziomie krajowym, regionalnym lub lokalnym oraz oddziaływania na praktykę organizacji i instytucji.

Za wskaźniki skuteczności programu EQUAL uznano jakość wypracowanych innowacyjnych modeli (metod), które są wprowadzane do powszechnego zastosowania w polityce i praktyce krajowej.

● ● Partnerstwo na Rzecz Rozwoju „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)”

Opis i główne założenia projektu

Projekt o nazwie „*Per linguas mundi ad laborem (Przez Języki Świata do Pracy)*” jest ściśle związany z Partnerstwem na Rzecz Rozwoju, które przyjęło tę samą nazwę co projekt przez nie opracowany i realizowany w czasie od listopada 2004r. do końca marca 2008r.

W świetle zapisów zawartych w Strategii Projektu, Partnerstwo „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” zostało zawiązane w celu przeciwdziałania dyskryminacji i wyrównywania nierówności osób niepełnosprawnych wzrokowo w dostępie do certyfikowanej nauki języków obcych i otwartego rynku pracy. Ze względu na swoją tematykę Partnerstwo wpisuje się w kontekst działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, określonymu w Strategii Lizbońskiej i zgodne jest z celem horyzontalnym, za jaki w dokumentach programowych uznano rozwój społeczeństwa informacyjnego. Zawiązane Partnerstwo na Rzecz Rozwoju miało charakter wielokierunkowy, skupiało różne typy organizacji i instytucji, których wspólnym celem było opracowanie zintegrowanego podejścia do wielowymiarowego problemu związanego z dyskryminacją osób z dysfunkcją wzroku w dostępie m.in. do kształcenia w zakresie języków obcych i wykorzystywania tych kwalifikacji na otwartym rynku pracy. W skład PRR weszli następujący Partnerzy:

- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) – Administrator projektu, fundusz celowy, którego misją jest aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych, instytucja z doświadczeniem w zakresie zarządzania środkami publicznymi;
- Akademia Pedagogiki Specjalnej (APS) – szkoła wyższa kształcąca kadry do pracy z osobami niepełnosprawnymi,
- Katolicki Uniwersytet Lubelski (KUL) – uniwersytet szczycący się wielkimi dokonaniem w dziedzinie tyfłodydaktyki,
- Polski Związek Niewidomych (PZN) - największa organizacja działająca na rzecz osób niesprawnych wzrokowo,
- Uniwersytet Warszawski (UW) – jedna z największych ogólnopolskich uczelni państwowych..

Głównym planowanym rezultatem Partnerstwa było stworzenie modelowego systemu wdrażania szkoleń zawodowych dla osób z dysfunkcją wzroku na przykładzie szkoleń językowych. W świetle dostępnej dokumentacji należy stwierdzić, iż wszyscy Partnerzy będący inicjatorami Partnerstwa na Rzecz Rozwoju w trakcie realizacji Działania 1 i 2 byli zaangażowani w równym stopniu w opracowanie i modyfikację założeń oraz poszczególnych punktów programu działań. W trakcie spotkań podejmowano strategiczne decyzje odnośnie do Partnerstwa - dyskutowane były kwestie związane z budowaniem wspólnej koncepcji, prezentowano opracowane materiały, rozdzielano zadania do przygotowania na kolejne spotkania, monitorowano postępy w przygotowywaniu dokumentów i realizacji Działania a także rozstrzygano kwestie sporne. Pomiedzy spotkaniami ogólnymi Partnerzy pracowali samodzielnie realizując przydzielone zadania, zgodnie z zapisami zawartymi w umowie o partnerstwie. Oprócz ogólnych spotkań odbywały się również spotkania indywidualne z poszczególnymi partnerami, które pozwoliły na bardziej szczegółowe przedyskutowanie koncepcji i oddzielne potraktowanie ważnych spraw, takich jak przygotowanie indywidualnych budżetów, harmonogramów zadań i płatności. Bieżąca komunikacja i wymiana informacji odbywała się poprzez pocztę elektroniczną, telefony, fax.

Z załączonej dokumentacji wynika, iż w opinii wszystkich Partnerów, na szczególne podkreślenie zasługuje fakt aktywnego uczestnictwa przedstawicieli środowiska osób z dysfunkcją wzroku przez cały czas trwania Działania 1 i 2. Mieli oni swój udział w określaniu najważniejszych założeń projektu, dopełniając wspólną koncepcję o doświadczenia tożsame z adresatami i beneficjentami ostatecznymi tego projektu. Przyczyniło się do powstania pełniejszej koncepcji systemu uzyskiwania certyfikowanych umiejętności językowych osób z dysfunkcją wzroku, wzbogaconej o doświadczenia przedstawicieli środowiska osób niepełnosprawnych.

Założonym efektem wdrożenia rezultatu miało być przyczynienie się do zmian w sposobie kształcenia zawodowego osób niepełnosprawnych wzrokowo. Zmiany te miały polegać na zwiększeniu dostępności szkoleń językowych opartych na nowej metodzie dzięki dostarczeniu skutecznego i efektywnego systemu nauczania. To z kolei pozwoli na zwiększenie szans osób niepełnosprawnych wzrokowo na otwartym rynku pracy poprzez umożliwienie im efektywnej nauki języka angielskiego nie tylko w mowie (jak jest zazwyczaj w tzw. tradycyjnych modelach kształcenia tej grupy osób), ale także w piśmie. Zwiększenie dostępności do różnorodnych pomocy multimedialnych ma się przyczynić do podniesienia umiejętności i zakresu wykorzystania komputera w pracy.

W przypadku projektów skierowanych do osób niepełnosprawnych zagadnienia wyrównywania szans są szeroko stosowane, ponieważ głównym problemem w funkcjonowaniu na rynku pracy tych osób jest ich dyskryminacja w dostępie do wielu miejsc pracy. W trakcie realizacji Projektu „*Per linguas...*” promowano stosowanie różnorodności w zatrudnieniu osób z dysfunkcją wzroku na rynku pracy. Główny rezultat Projektu, ściśle związany z jego tytułem - *Per linguas mundi ad laborem – Przez języki świata do pracy*, miał za zadanie osiągnąć cel w postaci wyrównywania szans osób niepełnosprawnych wobec osób pełnosprawnych, poprzez zapewnienie tym pierwszym warunków i sposobu na efektywne podnoszenie i zdobywanie kwalifikacji, kształcenie i rozwijanie nowych umiejętności i poszerzanie wiedzy. W ramach projektu „*Per linguas...*” powołano również dwa ośrodki doradztwa zawodowego przy PZN i KUL, które miały za zadanie wspomóc osoby z dysfunkcją wzroku w procesie aktywizacji zawodowej. Wszyscy beneficjenci ostateczni mogli skorzystać z indywidualnych konsultacji z doradcą zawodowym oraz uczestniczyć w grupowych zajęciach warsztatowych o różnorodnym zakresie tematycznym. Celem nadrzędnym doradztwa zawodowego było wyposażenie beneficjentów ostatecznych projektu w odpowiednie narzędzia, umiejętności, które ułatwią lub umożliwią im lepsze funkcjonowanie w społeczeństwie i środowisku pracy.

Aspekt społeczny i edukacyjny projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”

Opis przeprowadzonej diagnozy związanej z dyskryminacją i nierównością na rynku pracy osób z dysfunkcją wzroku

Przedstawiona diagnoza została opracowana w oparciu o dostępne wyniki badań przeprowadzone przez instytucje zajmujące się problemami osób niepełnosprawnych w kontekście ich zatrudnienia. Na podstawie uzyskanych wyników należy stwierdzić, iż sytuacja osób z uszkodzonym wzrokiem, czyli osób niewidomych i słabowidzących na rynku pracy jest obecnie szczególnie niekorzystna. Na koniec 2004 r. Polski Związek Niewidomych (PZN) miał w swoich rejestrach łącznie 76.256 osób niewidomych i osób słabowidzących – ze znacznym i umiarkowanym stopniem uszkodzenia wzroku, w tym 39.486 osób w wieku aktywności zawodowej (od 16 - 64 lat) były to więc osoby, które powinny przygotowywać się do pracy lub pracować. Osoby niewidome i słabowidzące stanowią specyficzną grupę wśród osób niepełnosprawnych – ich niepełnosprawność powoduje różnorodne konsekwencje w wielu sferach życia, w tym także w sferze zawodowej. Wskaźniki ich zatrudnienia są znacznie niższe, a stopy bezrobocia kilkakrotnie wyższe niż w populacji osób normalnie widzących. Oznacza to, że znaczny procent osób z uszkodzonym wzrokiem jest pozbawiony realizacji naturalnego prawa do pracy i pomocy w rozwiązaniu ich problemów zawodowych. Problem bezrobocia dotyka nie tylko mężczyzn, lecz również kobiety niewidome i słabowidzące, które mają wiele trudności z uzyskaniem i utrzymaniem zatrudnienia, zwłaszcza na otwartym rynku pracy.

otwarty rynek	5.530
instytucje państwowe i samorządowe	863
firmy prywatne, spółdzielcze i spółki	676
własna działalność gospodarcza	412
rolnictwo	618
struktury PZN	175
spółdzielnie niewidomych, spółdzielnie ogólnoinwalidzkie, inne zakłady pracy chronionej	2.459

Tabela 1. Struktura zatrudnienia osób w wieku aktywności zawodowej w 2004r. (dane PZN)

Według badań PZN z 2004 roku z grupy 39 486 osób w wieku produkcyjnym niepełnosprawnych wzrokowo zatrudnienie znalazło zaledwie 5 530 osób, a niewiele ponad dwa i pół tysiąca (2 744) osób funkcjonowało na tzw. otwartym rynku pracy.

pracownik ochrony zdrowia	ponad 1000
pracownik administracji	ponad 350
pracownik upowszechniania kultury	47
rolnictwo	ponad 600
elektrotechnik	348
szczotkarz	306
handel	227
dziewiarz	194
nauczyciel	142
informatyk	48
muzyk	69
prawnik	50
pracownik naukowy	51
asystent socjalny	13
ksiądz	33
tłumacz	9
dziennikarz	9

Tabela 2. Wykaz zawodów wykonywanych przez osoby niewidome i słabowidzące

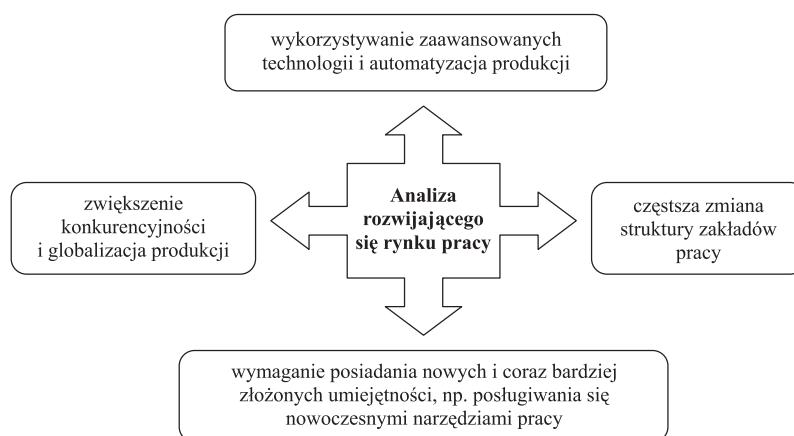
Z przytoczonych i wykorzystanych w Działaniu 1 projektu „*Per linguas ...*” danych wynika, iż zaledwie 10% osób w wieku produkcyjnym znajduje zatrudnienie, z czego jedynie 5% na otwartym rynku pracy, podczas gdy w 15 tzw. „starych” krajach Unii Europejskiej na otwartym rynku pracy liczba ta wynosi 25%.

Za tak niski poziom zatrudnienia osób niewidomych i słabowidzących odpowiada wiele czynników, przede wszystkim rynek pracy, który podlega stałym zmianom spowodowanym szybkim rozwojem technik informacyjno-komunikacyjnych. Pojawia się stale nowy i coraz doskonalszy sprzęt, dzięki któremu można zdobywać i przekazywać informacje. Dalszy rozwój techniki komputerowej i telekomunikacyjnej ma i będzie miał także w przyszłości wpływ na pracę i zatrudnianie ludzi, szczególnie osób niepełnosprawnych. Stale wzrasta zapotrzebowanie na pracowników o wysokich kwalifikacjach: poszukiwani są zwłaszcza pracownicy z wyższym wy-

kształceniem, ze znajomością języków obcych, potrafiący szybko zdobywać i przekazywać informacje (również obcojęzyczne) i posiadający duże doświadczenie zawodowe oraz potrafiący szybko dokształcać się i nadążać za postępem.

Dla osób niewidomych i słabowidzących oznacza to konieczność dokształcania się w celu opanowania umiejętności posługiwania się nowoczesnym i stale zmieniającym się specjalistycznym oprogramowaniem i sprzętem elektronicznym. Coraz to doskonalszy sprzęt komputerowy i telekomunikacyjny z jednej strony umożliwia im i ułatwia dostęp do informacji, lecz z drugiej strony jest trudniejszy w opanowaniu umiejętności korzystania z niego. Wprowadzanie coraz to nowszych technik komputerowych i telekomunikacyjnych może stwarzać nowe problemy albowiem wymagać będzie od osób niewidomych i słabowidzących stałego podnoszenia swoich kwalifikacji i ustawicznego dokształcania się. Również sprzęt ten będzie wymagać adaptacji dla potrzeb osób z uszkodzonym wzrokiem, co może być procesem czasochłonnym i kosztownym.

Poniższy schemat ukazuje cztery grupy czynników związanych z rynkiem pracy.

Rysunek 1. Czynniki wpływające na zmiany na rynku pracy

Przedstawione powyżej zmiany stanowią już dzisiaj szczególne zagrożenie dla osób, które nie potrafią lub z różnych przyczyn nie mogą się łatwo do nich dostosować, a sytuacja to dotyczy szczególnie defaworyzowanej grupy osób niepełnosprawnych wzrokowo, którym trudno jest zdobywać wysokie kwalifikacje zawodowe, nie wspominając o ich zmianie lub dalszym doskonaleniu.

Innym problemem, który nie tylko w przyszłości ale również obecnie ma wpływ na aktywizację zawodową osób niewidomych i słabowidzących, jest szybko następująca globalizacja produkcji i zastępowanie pracy ludzkiej przez automatycznie pracujące i kierowane komputerowo maszyny. W wielkich przedsiębiorstwach i fabrykach zmniejsza się zapotrzebowanie na nisko wykwalifikowaną siłę roboczą, a w ten sposób zmniejszają się możliwości uzyskania pracy na otwartym rynku dla osób niewidomych i słabowidzących, które nie reprezentują wysokich możliwości zawodowych. Przejęcie wielu prac przez zautomatyzowane maszyny może mieć również określone konsekwencje dla zakładów pracy chronionej, szczególnie tych, które do tej pory współpracowały z dużymi przedsiębiorstwami produkcyjnymi. Osoby niewidome i słabowidzące stopniowo tracą więc możliwość zatrudnienia na kurczącym się chronionym rynku pracy, któremu trudno jest dostosować się do działania w warunkach wolnego rynku.

Ze względu na przedstawione powyżej zmiany konieczna jest stała obserwacja rynku pracy i tendencji w nim zachodzących. Działaniem pożądanym byłoby uwzględnienie ich przy dostosowywaniu szkolenia i kształcenia osób niewidomych i słabowidzących, aby były one zgodne z zapotrzebowaniem na aktualnym rynku pracy i aby osoby z uszkodzonym wzrokiem nie były z niego systematycznie eliminowane na skutek braku odpowiedniego przygotowywania. Konieczna jest również zadbanie o stałe podnoszenie kwalifikacji zawodowych tej grupy niepełnosprawnych, szczególnie z zakresu nowoczesnych technik pracy gdyż kluczem do poprawy ich zatrudnialności jest wykształcenie.

W XXI stuleciu powstało wiele nowych stanowisk pracy związanych z przekazywaniem i odbieraniem informacji - teleinformatyków, doradców i teledoradców, pracowników telemarketingu, a integracja z Unią Europejską, wymagająca umiejętności posługiwania się językami obcymi, wymusiła zapotrzebowanie na tłumaczy. Na wymienionych stanowiskach z powodzeniem mogą pracować osoby niewidome i słabowidzące. Ponadto wiele miejsc pracy, na których wymagana jest praca z wykorzystaniem komputera, Internetu, jest obecnie dostępnych dzięki sprzętowi adaptacyjnemu dla osób z uszkodzonym wzrokiem, takiemu jak: linijka brajlowska, syntezytor mowy, skaner, drukarka brajlowska, różnego rodzaju notatniki dźwiękowe itp. Dostępność do tych miejsc pracy dla osób z dysfunkcją wzroku uzależniona jest jednak od poziomu i rodzaju ich wykształcenia. Główne grupy problemów wygenerowane na podstawie przeprowadzonej diagnozy przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek 2. Bariery w zatrudnianiu osób z dysfunkcją wzroku

Ogromną barierą na drodze do rynku pracy stanowi więc nieprzystosowanie systemu edukacyjnego do potrzeb uczniów z dysfunkcją wzroku, co jest równoznaczne z ograniczeniem ich dostępu do wszystkich możliwości tego systemu. W roku 2004 w szkołach podstawowych (ogólnodostępnych i specjalnych) uczyło się około 2100 uczniów, w gimnazjach około 1080 uczniów z dysfunkcją wzroku, a na uczelniach wyższych, w tym na studiach podyplomowych i doktoranckich kształciło się już tylko 471 studentów z dysfunkcją wzroku. Badania przeprowadzone przez PZN, wskazują, iż 40 % młodzieży z dysfunkcją wzroku w wieku od 16 do 25 roku życia nie uczy się, ani nie pracuje. W rezultacie grupa beneficjentów ostatecznych Partnerstwa „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”, charakteryzuje się niższym poziomem kwalifikacji zawodowych zasadniczych do prawidłowego funkcjonowania na rynku pracy.

Nieprzystosowanie systemu edukacji przejawia się w niedostosowaniu bazy lokalowej szkół, braku kadry pedagogicznej przygotowanej do pracy z uczniami niewidomymi i słabowidzącymi w szkołach powszechnych, braku metodyki nauczania uwzględniającej specyfikę uczenia się osób z dysfunkcją wzroku, braku systemu kształcenia tej kadry. Jednym z najpoważniejszych przejawów dysfunkcyjności systemu edukacji w tej dziedzinie jest powszechny brak podręczników w brajlu czy z powiększonym drukiem. Wysoce niezadowolający jest poziom zaopatrywania uczniów w sprzęt rehabilitacyjny, zarówno drogi, taki jak sprzęt i oprogramowanie komputerowe, jak i tańszy: piórniki brajlowskie, przybory do geometrii i kreślarskie, folie oraz tablice do rysunków wypukłych, itp.

Zaniedbania te dotyczą w szczególności nauki języków obcych. Od 1989 roku dzieci pełnosprawne w publicznych i niepublicznych placówkach oświatowych mają możliwość uczenia się języków obcych. Księgarnie i firmy wydawnicze oferują liczne pomoce do nauczania i uczenia się tych języków jednakże ich oferta skierowana jest wyłącznie w stronę uczniów pełnosprawnych. Uczniowie niepełnosprawni, w tym uczniowie z uszkodzonym wzrokiem, nie mają tak różnorodnych i nowoczesnych materiałów do uczenia się języków obcych. Główną barierą stanowi tu grafika, rysunki i aplikacje komputerowe, niedostępne dla niewidomych i słabowidzących.

Dużym problemem związanym z zatrudnianiem osób niewidomych i słabowidzących są negatywne postawy i dyskryminacja ze strony pracodawców, związane z tym niedostosowanie miejsc pracy do potrzeb osób

z dysfunkcją wzroku, mające swoje źródła w nieefektywnym systemie wsparcia finansowego i doradztwa zawodowego dla pracodawców, a także w na ogół wysokich kosztach niezbędnego oprzyrządowania stanowiska pracy dostosowanego do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących.

W świetle cytowanych na wstępie badań negatywne postawy wobec zatrudnienia osób z uszkodzonym wzrokiem są na ogół wynikiem niedostatecznych działań uświadamiających prowadzonych w środowisku pracodawców. Nie mają oni bardzo często podstawowych informacji i wiedzy na następujące tematy:

1. możliwości zawodowych osób z uszkodzonym wzrokiem, ze względu na ograniczone promowanie pozytywnych przykładów niewidomych i słabowidzących członków administracji państwowej i samorządowej, dyrektorów, pracowników naukowych, informatyków, ale także dobrze pracujących, sumiennych, lojalnych pracowników na zwykłych stanowiskach pracy;
2. polskiego systemu rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych, a zwłaszcza o finansowym wsparciu, jakie pracodawca może otrzymać, zatrudniając osobę niepełnosprawną;
3. osiągnięć i *dobrych praktyk* w zatrudnianiu osób niewidomych i słabowidzących w innych krajach;
4. polityki Unii Europejskiej w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych, która zobowiązuje państwa członkowskie do jej realizacji, a więc do zatrudniania ich w pierwszej kolejności na otwartym rynku pracy, do przeciwdziałania ich dyskryminacji w zatrudnieniu, i umieszczaniu tego zagadnienia w krajowych planach rozwoju zatrudnienia, itp.

Świadomość ograniczonych perspektyw na zatrudnienie będących rezultatem zarówno niskich kwalifikacji, jak i niskiego stopnia zrehabilitowania zawodowego, przekłada się na niską samodzielność życiową osób z dysfunkcją wzroku, co w konsekwencji prowadzi do niskiej motywacji w poszukiwaniu zatrudnienia.

Charakterystyka beneficjentów ostatecznych projektu „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)”

Beneficjentami ostatecznymi projektu „Per linguas ...”, są osoby z dysfunkcją wzroku. Stanowią one grupę bardzo zróżnicowaną pod względem stopnia i okresu wystąpienia uszkodzenia wzroku: są to zarówno *osoby niewidome* - dotknięte ślepotą i *osoby słabowidzące* - dotknięte słabowzrocznością. Pierwsze to osoby całkowicie niewidome lub z minimalnymi resztkami wzroku, które nie pozwalają im na wzrokowe funkcjonowanie w sytuacjach życiowych i zawodowych. Posługują się one tzw. technikami bezwzrokowymi lub alternatywnymi, opartymi na pozostałych zmysłach (słuch, dotyk). Osoby słabowidzące, pomimo uszkodzenia wzroku, często zachowują zdolność wzrokowego funkcjonowania w sytuacjach życiowych i zawodowych, przy zastosowaniu odpowiednich pomocy optycznych i przystosowania fizycznego środowiska, a więc dobrego i dostosowanego do rodzaju uszkodzenia wzroku oświetlenia oraz kolorystyki (kontrastów barwnych) pomieszczeń, przedmiotów itp. Osoby z uszkodzonym wzrokiem można także podzielić na takie, które dotknięte są niepełnosprawnością wzrokową od urodzenia lub wczesnego dzieciństwa oraz osoby, które stały się w późniejszym okresie życia osobami niewidomymi lub słabowidzącymi, czyli całkowicie lub częściowo ociemniałe.

Kategoria	Ostrość widzenia w lepszym oku po korekcji	Określenia standardowe według WHO	Określenia funkcjonalne według WHO
0	6/6 – 6/18 (1.0 – 0.3)	Normalny	Normalne
1	6/18 – 6/60 (0.3 – 0.1)	Upośledzenie wzroku	Słabowidzenie
2	6/60 – 3/60 (0.1 – 0.05)	Poważne upośledzenie wzroku	Słabowidzenie
3	3/60 – 1/60 (0.05 – 0.02)	Ślepotą	Słabowidzenie
4	0.02 – Poczucie światła	Ślepotą	Słabowidzenie
5	Brak poczucia światła	Ślepotą	Całkowita ślepotą

Tabela 3. Kategorie deficytów wzroku według World Health Organization

Dla osób z uszkodzonym wzrokiem od urodzenia lub ociemniałym we wczesnym dzieciństwie podstawowym problemem jest zapewnienie im dobrego przygotowania do życia i pracy poprzez właściwą formę edukacji, szkolenia lub kształcenia zawodowego. Szczególnie istotne jest zapewnienie wysokiego stopnia samodzielnego funkcjonowania i kierowania własnym życiem osobistym, zawodowym i społecznym (integracja społeczna).

Problemy innej natury mają osoby ociemniałe, które przez określony okres życia normalnie widziały i nagle lub stopniowo utraciły wzrok. Dla nich istotne jest przygotowanie do życia i pracy w nowych, zmienionych warunkach, poprzez zapewnienie im odpowiedniej rehabilitacji podstawowej i społecznej. Z punktu widzenia zawodowego istotną sprawą jest dla nich możliwość powrotu na dawne lub inne stanowisko w swoim macierzystym zakładzie pracy. W wielu przypadkach zachodzi konieczność zmiany zawodu i przygotowania się do pracy w zupełnie innych warunkach.

Zasadniczym wyznacznikiem sytuacji społecznej tej grupy jest jej dyskryminacja na rynku pracy, przejawiająca się w znacznie większych ograniczeniach dostępu do rynku pracy w porównaniu z osobami sprawnymi.

Jedną z przyczyn braku równego dostępu do nauki języków obcych jest niedobór podręczników przystosowanych do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku, czyli książek w powiększonym druku lub w brajlu. Problem polega nie tylko na przełożeniu podręczników czarnodrukowych na brajl, czy powiększenie ich, lecz również na dostosowaniu formatu w jakim przedstawione są informacje. Dzisiejsze podręczniki mają atrakcyjną formę graficzną - uczący się otrzymują do ręki produkt, który przyciąga wzrok kolorowymi ilustracjami, wykresami, tabelami, które wspomagają m. in. przyswajanie języka obcego. Podręczniki te są znacznie przyjaźniejsze dla osób posługujących się wzrokiem. W przypadku osób z upośledzeniem wzroku, niezbędne jest przeformatowanie informacji graficznych na prostsze, lub na tekst, tak aby mogli oni w pełni skorzystać z takiego podręcznika. Adaptacja książek (podręczników, słowników) jest niezwykle pracochłonna - potrzebne są środki finansowe i współpraca z instytucjami, które posiadają odpowiednie zaplecze techniczne do drukowania książek w powiększonym druku lub brajlu.

Osoby słabowidzące i niewidome obecnie mogą korzystać z komputerów. Pierwsza grupa korzysta z większych monitorów, których jakość z roku na rok jest coraz lepsza. System Windows pozwala na indywidualne ustawienia wielkości i kolorystyki elementów na ekranie, co jest istotne przy różnorodnych wadach wzroku. Osoby niewidome z kolei komunikują się z komputerem poprzez syntezatory mowy, zwane również czytnikami ekranu, jak również, choć znacznie rzadziej, poprzez linijki brajlowskie. Czytniki ekranu pozwalają osobie niewidomej na pracę z edytorami tekstu, arkuszami kalkulacyjnymi, Internetem, czy pocztą elektroniczną. Istnieje jednak cała grupa ograniczeń w wykorzystaniu tych możliwości, np. czytniki ekranu nie rozpoznają poszczególnych kształtów na ekranie i nie zamieniają informacji graficznej na słowną. To oznacza, że ogromna większość oprogramowania językowego jest niemalże bezużyteczna, przy widzeniu lunetowym (zwięźzone pole widzenia), duże elementy są trudne do zidentyfikowania a nadmierna ilość barw może również zaburzyć odbiór wrażeń wzrokowych. Uczniowi z ograniczonym polem widzenia odnajdowanie elementów na ekranie pełnym kolorów i kształtów zabiera dużo więcej czasu niż uczniowi widzącemu.

Powyższe braki materiałowe wpływają również na zmniejszoną ofertę kursów językowych dostępnych osobom z upośledzeniem wzroku. Osoby widzące posiadają szeroki wachlarz możliwości uczenia się lub doskonalenia języka obcego. Prywatne szkoły językowe proponują kursy o różnej intensywności, profilu i cenie, dostosowują terminy i godziny kursów do potrzeb uczących się. Nauczyciele stosują różnorodne pomoce wizualne by zaangażować słuchaczy. Niektóre szkoły nawet wymagają od nauczycieli komunikacji niewerbalnej, która ma wspomagać zrozumienie komunikatów słownych. Wideo i kasety lub płyty CD/VCD są również powszechnie stosowane w pracy nad językiem. Obraz wspomaga zrozumienie, dlatego też taka forma kształcenia jest lubiana i przynosi lepsze efekty. Osoby niewidome lub niedowidzące nie mogą się cieszyć tak szerokim wyborem szkół i metod. W Polsce istnieje niewiele instytucji, które próbują stworzyć programy dla tej grupy uczących się. Uniwersytet Warszawski oferuje szkolenie językowe dla niewidomych studentów w ramach lektoratów językowych. Zmagają się oni z brakiem urozmaiconych materiałów przystosowanych do potrzeb niewidomych studentów jak również kadry, która oprócz wykształcenia językowego posiadałaby choćby podstawowe wykształcenie tyfologiczne. Jedyną instytucją, która oferuje taki program w Polsce, jest Wydział Anglistyki przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Liczba studentów jednak jest zbyt mała aby zapewnić odpowiednią kadrę w skali kraju. Nauczyciele w szkołach ogólnodostępnych niejednokrotnie nie posiadają wiedzy i umiejętności potrzebnych do pracy z niewidomymi uczniami. Brak przygotowania prowadzi do niezrozumienia ich potrzeb a to z kolei wpływa na poziom umiejętności językowych tej grupy uczniów.

Lista barier w znacznym stopniu utrudniających lub nawet uniemożliwiających naukę języka obcego przez osoby niewidome i słabowidzące przedstawia się następująco:

- brak nowoczesnych materiałów dydaktycznych przystosowanych do potrzeb uczniów niewidomych i słabowidzących;

- brak w polskim systemie edukacyjnym Ośrodków Adaptacji Pomocy Tyfłodydaktycznych przystosowanych do potrzeb uczniów z dysfunkcją wzroku;
- brak środków, sprzętu i personelu zdolnego do właściwego przygotowania materiałów dydaktycznych;
- brak odpowiednio wyszkolonej kadry nauczycieli, przygotowanych do pracy z uczniami niewidzącymi i słabowidzącymi;
- brak jednolitego systemu wspomagania osób prywatnych i instytucji;
- niewielka oferta kursów językowych adresowanych do osób z upośledzeniem wzroku;
- niewielka liczba ośrodków nauczania języków obcych adresowanych do osób z dysfunkcją wzroku;
- brak odpowiednich technologii, które dawałyby lepszy i łatwiejszy dostęp do materiałów z kształcenia językowego;
- niedostateczna współpraca między różnorodnymi instytucjami, zajmującymi się problemami osób niepełnosprawnych;

W związku z powyższym nie można mówić o systemie edukacji językowej dla osób niewidomych i słabowidzących. Można stwierdzić, iż osoby takie nie mają równego dostępu do nauki języków obcych, co prowadzi wprost do dyskryminacji na rynku pracy.

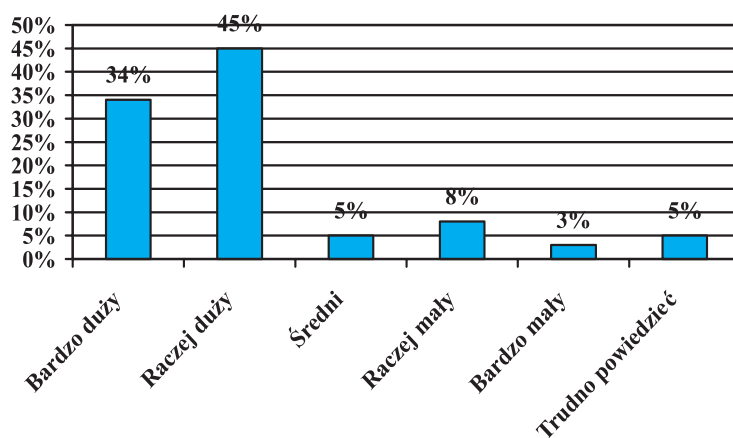
Ze względu na realizację zadań niezbędnych do osiągnięcia głównego celu Partnerstwa uznano, iż beneficjentami ostatecznymi są również lektorzy i nauczyciele języków obcych, którzy zostali przygotowani w zakresie nowoczesnej metodyki nauczania języków obcych osób niepełnosprawnych wzrokowo. Odegrali oni kluczową rolę w praktycznej weryfikacji wypracowanej metodyki i stanowili integralną część wypracowanego systemu uzyskiwania certyfikowanych umiejętności językowych przez osoby niewidome i słabowidzące. Docelowa grupa 23 lektorów i nauczycieli języków obcych została wyselekcjonowana w drodze ogólnopolskiego konkursu do podplomowych studiów, do którego kryteria naboru zostały opracowane przez Konsorcjum Partnerów. Podstawowe kryteria naboru, takie jak wykształcenie wyższe, wysoka motywacja do odbycia studiów, czy złożenie deklaracji o kontynuacji pracy z osobami z dysfunkcją wzroku po zakończeniu studiów określone zostały wstępnie już na etapie przygotowawczym do Działania 2.

Adekwatność i aktualność działań realizowanych w projekcie do potrzeb beneficjentów ostatecznych i środowiska osób z dysfunkcją wzroku w kontekście praktyki zawodowej i dostępu do rynku pracy

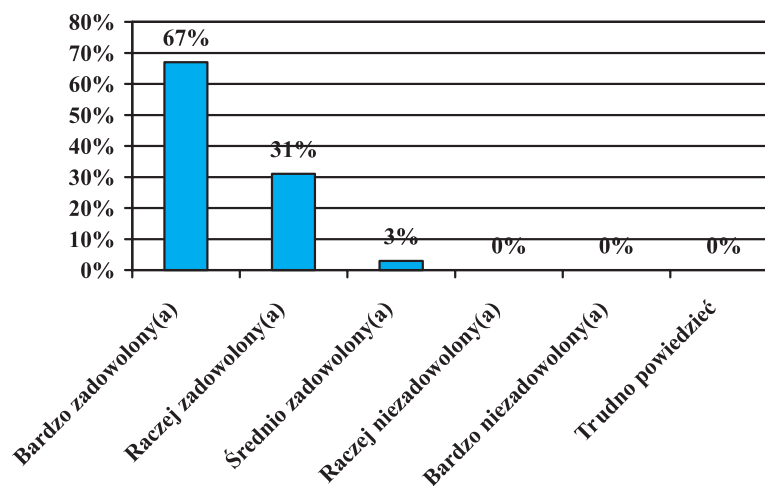
W świetle szeroko zakrojonych badań ewaluacyjnych, przeprowadzonych w trakcie trwania i po zakończeniu realizacji projektu przez ewaluatora zewnętrznego i wewnętrznego, można stwierdzić, iż dzięki zawiązaniu w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL Partnerstwu na Rzecz Rozwoju „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”, którego celem było wypracowanie modelu efektywnego uzyskiwania certyfikowanych umiejętności językowych przez osoby z dysfunkcją wzroku, zwiększyła się aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych wzrokowo na otwartym rynku pracy. Osiągnięcie tego celu było możliwe dzięki połączeniu działań różnych podmiotów (osób i instytucji) posiadających doświadczenie w rozwiązywaniu problemów społecznych, edukacyjnych i zawodowych osób z dysfunkcją wzroku. W ramach działań zrealizowanego projektu wypracowano zintegrowane podejście do wielopłaszczyznowego problemu uzyskiwania certyfikowanych umiejętności językowych przez osoby z dysfunkcją wzroku. Podejście to obejmuje nowe formy współpracy osób i instytucji wspólnie wypracowujących rozwiązania na rzecz efektywnego pokonywania przyczyn wykluczenia osób z niepełnosprawnością wzrokową ze społeczeństwa informacyjnego, w szczególności z otwartego systemu edukacyjnego, w tym również w zakresie kształcenia językowego, oraz z otwartego rynku pracy. Metoda polegająca na połączeniu działań różnych instytucji i osób stanowi **wartość dodaną** projektu w warunkach polskich, gdzie dotychczas model wspólnego pozyskiwania środków występował w niewielkim stopniu. Współpraca różnorodnych instytucji w ramach Umowy o Partnerstwie na Rzecz Rozwoju pozwoliła na sprawdzenie różnych metod działania stosowanych do tej pory odrębnie w poszczególnych instytucjach. Realizacja działań projektu mających swoje bezpośrednie przełożenie na jego cele, skłoniła poszczególnych partnerów, którzy w dotychczasowej działalności zwykle pracowali osobno, do podjęcia wspólnego wysiłku na rzecz poprawy sytuacji środowiska osób niepełnosprawnych wzrokowo w systemie otwartej edukacji i rynku pracy. Stworzona została partnerska platforma współpracy, która przyczyniła się do wykreowania nowej rzeczywistości w zakresie świadczenia usług i zaspokajania potrzeb osób z dysfunkcją wzroku jak również w zakresie dostępu do edukacji, informacji i otwartego rynku pracy.

Wysoka jakość i skuteczność działań, która w opinii respondentów badań ewaluacyjnych, była możliwa dzięki konsolidacji zasobów i doświadczeń, zwiększyła szanse na włączenie wypracowanych efektów do głównego nurtu polityki, pozwalając na realizację zasady *mainstreamingu*.

Z szeregu działań realizowanych w ramach Partnerstwa na Rzecz Rozwoju, za działanie najważniejsze w kontekście dostępu do rynku pracy uznali beneficjenci ostateczni projektu „*Per linguas...*” uczestnictwo w kursach języka angielskiego, w tym szczególnie naukę języka angielskiego z wykorzystaniem różnego rodzaju oprogramowania i sprzętu komputerowego. Według opinii uczestników kursów językowych udział w nich przyczynił się nie tylko do wzrostu umiejętności w zakresie kompetencji lingwistycznej, lecz również do rozwoju motywacji w zakresie dalszego pogłębiania swej wiedzy i umiejętności w tym zakresie. Stopień wzrostu motywacji najczęściej określali oni jako raczej duży i bardzo duży – 68 % badanych, a 56 % po ukończeniu kursu zamierza podejmować jeszcze jakieś działania w kierunku pogłębiania wiedzy i doskonalenia umiejętności językowych. Polegać one będą na dalszej nauce samodzielnej, na innych kursach wyższego poziomu oraz pobieraniu prywatnych lekcji. Osoby z poważniejszymi dysfunkcjami wzroku obawiają się jednak, czy będą miały takie możliwości ze względu na swoją niepełnosprawność, wysokie koszty kształcenia lub uwarunkowania rodzinne. Wątpliwości, co do dalszego kształcenia językowego wyraziło 36 % uczestników, natomiast tylko jedna osoba zdecydowanie zadeklarowała, że nie ma zamiaru kontynuować kształcenia w tym kierunku.

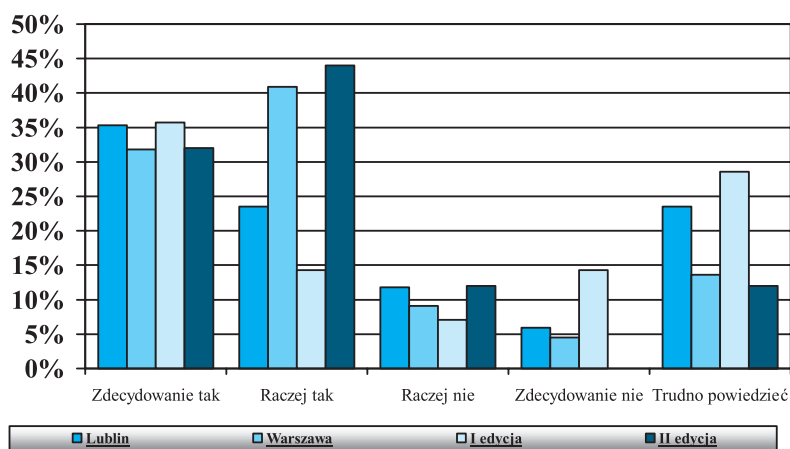
Wykres 1. Wzrost motywacji w zakresie zdobywania kwalifikacji zawodowych

Wykres 2. Stopień zadowolenia uczestników z uczestnictwa w kursie językowym

Respondenci wypowiedzieli się również na temat skuteczności szkolenia pod względem poprawy ich sytuacji na rynku pracy - większość uważała, że udział w kursie zwiększy ich szanse zatrudnienia 56 %. Uczestników kursów zapytano również, jak wyobrażają sobie swoją sytuację zawodową za 1 rok, 3 lata oraz 5 lat. Najczęściej stwierdzali oni, że ich sytuacja będzie lepsza niż dotychczas: 36% w odniesieniu do perspektywy 1 roku, 36% – w perspektywie 3 lat i 32% w perspektywie lat 5. Kursanci z Lublina nieco gorzej postrzegają swoją przyszłą

sytuację zawodową w porównaniu do grupy warszawskiej, co wydaje się być związane z obiektywną słabością lubelskiego rynku pracy. Należy pamiętać, że perspektywiczne oceny przyszłej sytuacji zawodowej są zależne od sytuacji aktualnej, a ewentualne przewidywane zmiany tej sytuacji mogą wynikać z różnorodnych czynników, nie tylko zdrowotnych bądź związanych z posiadanymi kwalifikacjami.

Wykres 3. Skuteczność kursu językowego w kontekście zwiększenia szans na rynku pracy BO

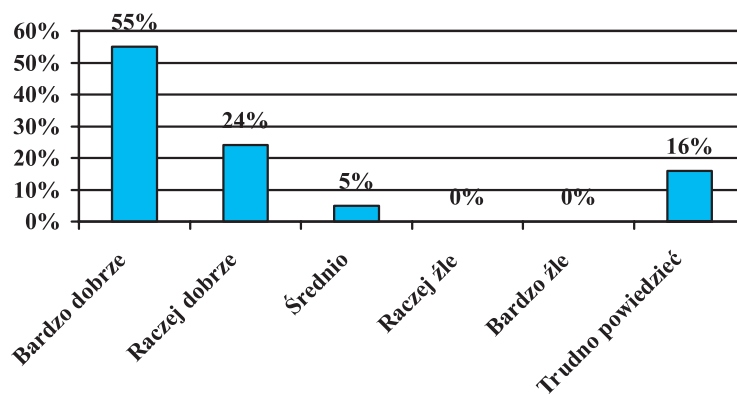
W ramach realizowanego projektu prowadzony był także cykl zajęć grupowych w formie warsztatów, obejmujący tematykę przydatną przy ubieganiu się o pracę:

- rozmowa kwalifikacyjna i autoprezentacja,
- przedsiębiorczość z elementami samozatrudnienia,
- zarządzanie czasem,
- asertywność i komunikacja interpersonalna,
- podejmowanie decyzji i rozwiązywanie konfliktów,
- przygotowanie do zmiany i kształtowanie postawy optymistycznej.

Warsztatowa forma zajęć grupowych została obrana celowo ze względu na chęć przekazania beneficjentom wiedzy teoretycznej o poszczególnych zagadnieniach, przede wszystkim jednak ze względu na aspekt psychologiczny: stworzenie bezpiecznych warunków do poznania siebie, obserwacji własnych zachowań, reakcji w relacjach z innymi (w tym również z pracodawcą i współpracownikami). Warsztaty skonstruowane były na bazie ćwiczeń praktycznych, z wykorzystaniem metody *dramy* i technik dyskusyjnych tj. burza mózgów, drzewo problemów itp. Takie podejście pozwalało w naturalny sposób na przyswojenie i przećwiczenie konkretnych umiejętności społecznych, niezbędnych także w środowisku pracy z uwzględnieniem osób z dysfunkcjami wzroku. Cały materiał przerabiany na warsztatach został dostosowany do możliwości i potrzeb uczestników i był dla nich w pełni dostępny. Beneficjenci odnieśli się do zagadnień związanych z oceną zajęć prowadzonych przez doradców zawodowych w przeprowadzonych badaniach ewaluacyjnych. Ich opinie na główne tematy zainteresowania przedstawione zostały poniżej w formie wykresów.

W Raporcie z ewaluacji końcowej Partnerstwa na Rzecz Rozwoju „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” A0545d2, znalazły się wnioski dotyczące wszystkich obszarów objętych badaniem. Na podstawie opinii respondentów, którymi byli beneficjenci ostateczni projektu stwierdzono m.in.:

- Projekt obejmował właściwą kategorię beneficjentów ostatecznych, zgodną z przyjętymi założeniami;
- wypracowane w ramach Partnerstwa pomoce dydaktyczne były dobrze oceniane przez korzystających z nich, ewentualne zastrzeżenia związane były z ich dostosowaniem do poszczególnych kategorii osób niepełnosprawnych wzrokowo;
- organizacja studiów podyplomowych i kursów języka angielskiego była dobra;
- kursy języka angielskiego były użyteczne i przydatne dla ich uczestników, gdyż pozwalały opanować wiedzę i umiejętności językowe w stopniu zadowalającym i zgodnym z oczekiwaniami beneficjentów;

Wykres 4. Ocena współpracy z doradcami zawodowymi w opinii BO

- dużą rolę w zwiększeniu skuteczności kursów odegrali dobrze przygotowani i angażujący się w swoją pracę lektorzy;
- studia podyplomowe dla lektorów stanowiły dobre przygotowanie do pracy z osobami niepełnosprawnymi wzrokowo;
- efektywność projektu pod względem poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych wzrokowo na rynku pracy była wysoka - doradztwo zawodowe spełniło większość swoich zadań;
- Projekt pozwolił na weryfikację zaadaptowanych pomocy dydaktycznych, metodologii/metodyki nauczania języka angielskiego osób niepełnosprawnych wzrokowo oraz wzmocnił szanse tych osób na rynku pracy.
- Projekt w największym stopniu przyczynił się do zmiany sytuacji życiowej niewidomych i słabowidzących.

Aspekt instytucjonalny

W Partnerstwie na Rzecz Rozwoju znalazły się różnorodne instytucje związane bezpośrednio lub pośrednio ze środowiskiem beneficjentów ostatecznych projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”, czyli osób z dysfunkcją wzroku. Zgodnie z zapisami w Umowie o Partnerstwie, Partnerzy wspólnie wypracowali strategię działania, obejmującą wspólne cele i realizację działań niezbędnych do ich osiągnięcia.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) jest państwowym funduszem celowym o zasięgu ogólnopolskim, którego misją jest wspieranie osób niepełnosprawnych w zakresie aktywności społecznej, aktywizacji zawodowej i rehabilitacji. celem Funduszu jest gromadzenie środków finansowych na rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych oraz gospodarowanie tymi środkami. jest to instytucja z wieloletnim doświadczeniem w zakresie zarządzania środkami publicznymi.

Polski Związek Niewidomych (PZN) od lat prowadzi bogatą działalność o zasięgu ogólnopolskim na rzecz niewidomych i słabowidzących. Do Partnerstwa wniósł znajomość potrzeb środowiska, wypracowany sposób komunikacji, doświadczenie i zaangażowanie w działalność na rzecz podnoszenia poziomu życia osób z dysfunkcją wzroku.

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (APS) – to instytucja wyspecjalizowana w pracy naukowo-dydaktycznej, która w projekcie pełniła głównie rolę badawczą.

Uniwersytet Warszawski (UW) wniósł do projektu swoją wysoką pozycję naukową w kraju i za granicą, podejmując rolę organizatora merytorycznych przedsięwzięć dotyczących opracowania systemu, materiałów dydaktycznych i metodycznych.

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (KUL), w którego strukturze działa Katedra Tyflodydaktyki Języka Angielskiego, wniósł do projektu pomoc merytoryczną opartą na wieloletnim doświadczeniu i światowej sławy dorobku w nauczaniu języka angielskiego osób niewidomych i słabowidzących

Instytucje zaangażowane w realizację celów projektu „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)”

1. **Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych** jest funduszem celowym, którego środki przeznaczone są na rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych oraz zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Środki PFRON przeznaczone są między innymi na:

- dofinansowanie wynagrodzeń osób niepełnosprawnych,
- zatrudnianie osób niepełnosprawnych,
- przystosowanie nowych i istniejących miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych,
- sport i rekreację osób niepełnosprawnych,
- zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny,
- likwidację barier architektonicznych i komunikacyjnych,
- wsparcie edukacji osób niepełnosprawnych,
- realizację programów własnych,
- współfinansowanie projektów Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach działania 1.4 SPO RZL.

Przychodami Funduszu są głównie środki pochodzące z obowiązkowych miesięcznych wpłat. Wpłaty tych dokonują pracodawcy, którzy zatrudniają co najmniej 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy, a wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ich zakładzie jest niższy niż 6 %. W projekcie PFRON był odpowiedzialny za realizację Umowy o Partnerstwie, w tym rozliczenie środków publicznych, ze względu na duży potencjał i doświadczenie w tej dziedzinie, które wniósł jako **wartość dodaną**. Partner wiodący był również odpowiedzialny za koordynację działań całego Partnerstwa

2. **Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (APS)** jest najstarszą i jedyną uczelnią pedagogiczną w Polsce, kształcąca nauczycieli i wychowawców, której głównym celem jest przygotowanie na najwyższym akademickim poziomie kadr do pracy z osobami niepełnosprawnymi, wymagającymi specjalnej opieki i pomocy, aby mogły w pełni rozwinąć swe siły i zdolności. Z działalnością edukacyjną Uczelni związana jest zarówno aktywność naukowa, jak również popularyzacja wiedzy z zakresu szeroko rozumianej pedagogiki specjalnej oraz nauk pokrewnych i wspomagających. W APS prowadzona jest równocześnie działalność badawcza w zakresie pedagogiki specjalnej i dyscyplin pokrewnych, takich jak psychologia kliniczna, polityka społeczna, socjologia, historia wychowania. Badania koncentrują się wokół zagadnień dotyczących: potrzeb i możliwości kształcenia oraz rehabilitacji osób niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie; uwarunkowań i skuteczności procesu rehabilitacji niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie; systemu kształcenia pedagogów specjalnych; rozwoju teorii kształcenia i wychowania specjalnego na tle pedagogiki w innych krajach. Uczelnia jest członkiem Europejskiego Stowarzyszenia Pedagogiki Specjalnej (EASE), czego efektem jest stałe uczestnictwo pracowników APS w spotkaniach międzynarodowych. Jest również członkiem Europejskiego Stowarzyszenia Edukacji Międzynarodowej (EAIE) oraz Międzynarodowego Stowarzyszenia ds. Edukacji Osób z Zaburzeniami Widzenia (ICEVI). Przynależność do tych organizacji zapewnia Uczelni stały dostęp do oryginalnych źródeł informacji z zakresu pedagogiki specjalnej oraz edukacji ogólnej i wychowania, a także umożliwia prezentację własnych dokonań naukowych na łamach czasopism wydawanych przez te organizacje.

3. **Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (KUL)** - założony w 1918 roku, jest najstarszą katolicką uczelnią wyższą we wschodniej Polsce i w tym regionie Europy. W 1992 roku, z inicjatywy prof. Bogusława Marka na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim utworzony został Zakład Tyfłodydaktyki Języka Angielskiego. Od dziesięciu lat Zakład wdraża program „**English for the Blind**” („Angielski dla Niewidomych”), szczyti się też największym w Polsce i uznanym za granicą dorobkiem w zakresie nauczania języków obcych osób niepełnosprawnych wzrokowo, w kształceniu kadr nauczycieli i lektorów pracujących z osobami z dysfunkcją wzroku, w tworzeniu i adaptacji materiałów dydaktycznych do nauki języków obcych osób niepełnosprawnych wzrokowo, wykorzystaniu nowoczesnych środków technicznych w nauce języków obcych, w zakresie tworzenia programów nauczania języków obcych osób niepełnosprawnych wzrokowo oraz znajomością międzynarodowych standardów tyfłodydaktyki. Kierujący Zakładem, profesor Bogusław Marek zdobył światową sławę za wypracowany dorobek w zakresie nauczania języków obcych osób niewidomych i słabowidzących. W 2002 roku, Jej Wysokość, Królowa Elżbieta II, uhonorowała go Orderem Imperium Brytyjskiego za osiągnięcia w dziedzinie nauczania języka angielskiego osób z dysfunkcją wzroku.

4. **Polski Związek Niewidomych (PZN)** - to największa w Polsce organizacja pożytku publicznego działająca na rzecz osób niepełnosprawnych wzrokowo. Zrzesza osoby niewidome ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, w celu ich społecznej integracji, rehabilitacji, ochrony interesów zawodowych,

ekonomicznych i społecznych oraz przeciwdziałania ich dyskryminacji. Posiada duże doświadczenie w udzielaniu pomocy w adaptacji do życia w warunkach utraty widzenia lub znacznego jego pogorszenia. PZN od wielu lat współdziała z jednostkami edukacyjnymi oraz innymi podmiotami w celu opracowania metod, pomocy dydaktycznych i systemów kształcenia dostępnych dla osób z dysfunkcją wzroku. Do Partnerstwa wniósł znajomość potrzeb środowiska, wypracowany sposób komunikacji, doświadczenie w inicjowaniu i prowadzeniu działań na rzecz środowiska osób niewidomych i słabowidzących, w tym działań edukacyjnych, oraz zaangażowanie w działalność na rzecz podnoszenia poziomu życia osób z dysfunkcją wzroku.

5. Uniwersytet Warszawski (UW) - to największy ośrodek naukowy i dydaktyczny w Polsce, prowadzi studia wyższe i doktoranckie, organizuje szkoły letnie, studia podyplomowe i kursy zawodowe, inicjuje kierunki interdyscyplinarne, wprowadza nowe techniki nauczania. Obecnie Uniwersytet Warszawski jest największym ośrodkiem naukowym i dydaktycznym w Polsce, na którym studiuje ok. 58000 studentów i pracuje ponad 2700 nauczycieli akademickich, w tym ok. 260 z tytułem profesora zwyczajnego. Od początku lat 90. Uniwersytet podejmuje działania w celu udostępnienia swojej oferty osobom niepełnosprawnym. W 1991 roku otwarte zostało Centrum Komputerowe dla Studentów Niewidomych i Niedowidzących – pierwsza placówka tego typu w kraju. UW jako jedna z największych ogólnopolskich uczelni państwowych wniósł do projektu swoją wysoką pozycję naukową w kraju i za granicą, podejmując rolę organizatora przedsięwzięć merytorycznych dotyczących opracowania systemu, materiałów dydaktycznych i metodycznych.

Nie ulega wątpliwości, że Partnerstwo „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” ze względu na swoje cele, planowane działania i przewidywane rezultaty z pewnością zostałyby dodatkowo wzmocnione, gdyby jego skład poszerzono o organizację pracodawców, instytucję rynku pracy czy samorząd lokalny. Po dokładnym rozpoznaniu sytuacji stwierdzono, że na rynku pracy istnieją wprawdzie instytucje świadczące usługi w zakresie doradztwa zawodowego dla ogółu osób niepełnosprawnych, jednakże brak jest instytucji wyspecjalizowanej w doradztwie zawodowym wyłącznie dla osób z dysfunkcją wzroku. Brak gotowych doświadczeń uwzględniających specyfikę osób z dysfunkcją wzroku w tym zakresie skłonił Partnerstwo do podjęcia decyzji o zwiększeniu efektywności swoich działań poprzez wzmocnienie jego instytucji wewnętrznych. W tym celu powołane zostały przy Polskim Związku Niewidomych i Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II eksperymentalne Ośrodki Doradztwa Zawodowego dla Osób z Dysfunkcją Wzroku, których zadaniem na pierwszym etapie działania była pomoc w znalezieniu zatrudnienia absolwentom kursów tak, żeby nie pozostawić ich samym sobie i nie dopuścić do utraty nabytych przez nich kwalifikacji językowych. W tym celu na potrzeby Ośrodka przeszkolonych zostało 7 doradców zawodowych, których zadaniem było powiązanie absolwentów kursów z rynkiem pracy - poprzez pomoc w znalezieniu zatrudnienia, stworzenie szans na wykorzystanie na otwartym rynku pracy nabytych kwalifikacji językowych potwierdzonych stosownym certyfikatem. W swojej działalności doradcy zawodowi zobligowani byli do współpracy z organizacjami pracodawców, instytucjami rynku pracy i samorządem lokalnym. Ich działania skupiały się na ułatwieniu znalezienia zatrudnienia osobom z dysfunkcją wzroku, z pominięciem innych rodzajów niepełnosprawności. Na szczególną uwagę zasługuje również fakt, że Ośrodki te są pierwszym w Polsce tego typu przedsięwzięciem i wypełniają lukę na rynku pracy w zakresie rozwiązywania problemów zawodowych i podnoszenia zatrudnialności osób z dysfunkcją wzroku zgodnie z ich predyspozycjami i kwalifikacjami zawodowymi.

Trafność wyboru podmiotów instytucjonalnych zaangażowanych w realizację projektu *Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*

Kryterium trafności wyboru partnerów zostało częściowo omówione przy podawaniu charakterystyki tychże partnerów. ponadto w świetle przeprowadzonych badań ewaluacyjnych, w opinii respondentów wszyscy Partnerzy mieli odpowiednie przygotowanie merytoryczne, bogate doświadczenie w realizacji projektów, zarówno wspólnotowych, jak i podobnych merytorycznie bądź formalnie. Partnerzy realizowali m.in.: projekty w ramach EFS, INTERREG III A, B i C, IW EQUAL oraz we współpracy z MEN.

Wszyscy partnerzy posiadają także doświadczenie w zakresie pracy z docelową kategorią beneficjentów ostatecznych objętych programem. W ramach projektu „*Per linguas ...*” zajmowali się oni głównie adaptacją pomocy tyflodydaktycznych, nauczaniem języka angielskiego osób niewidomych, ogólnym wsparciem niewidomych (w szczególności studentów), rehabilitacją osób z dysfunkcją wzroku i poradnictwem zawodowym adresowanym do tych osób, współpracą z innymi podmiotami zajmującymi się tą kategorią beneficjentów oraz przeprowadzeniem badań dotyczących sytuacji osób niepełnosprawnych wzrokowo w Polsce.

W świetle danych uzyskanych z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych, odnośnie do stopnia realizacji przydzielonych zadań przez partnerów krajowych, stwierdzono co następuje:

- Partnerzy posiadali niezbędne doświadczenie, potencjał instytucjonalny i ludzki do skutecznej i efektywnej realizacji projektu;
- za najważniejsze korzyści z Partnerstwa uznano wypracowanie i weryfikację nowoczesnej metodyki nauczania języków obcych, wykształcenie specjalistów w tym zakresie oraz nawiązanie wzajemnych kontaktów. Korzyści te zgodne były z celami Partnerstwa;
- wszystkie działania podejmowane przez Partnerów w ramach poszczególnych zadań i podzadań zagwarantowały realizację celów Partnerstwa;
- różnorodność instytucji wchodzących w skład partnerstwa gwarantuje zapewnienie trwałości rezultatów projektu, które po wdrożeniu będą w przyszłości popularyzowane przez poszczególnych Partnerów, podejmujących wysiłki na rzecz uzyskania środków w celu kontynuacji lub poszerzenia zapoczątkowanych w ramach projektu przedsięwzięć.

●● Realizacja celów projektu „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)” – cel główny i cele szczegółowe

W dokumentach programowych Partnerstwa znajdują się zapisy dotyczące celów realizowanego projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”. Za cel podstawowy uznano opracowanie rozwiązań ułatwiających wchodzenie i trwałą integrację na otwartym rynku pracy osobom niepełnosprawnym z dysfunkcją wzroku poprzez przygotowanie modelu efektywnego systemu szkoleń i uzyskiwania certyfikowanych umiejętności językowych przez osoby niewidome i niedowidzące. Cel ten był realizowany w kontekście barier uniemożliwiających bądź poważnie utrudniających osobom z dysfunkcjami wzroku dostęp do otwartego rynku pracy, w tym także do atrakcyjnych jakościowo stanowisk pracy.

Poniżej przedstawiona została lista działań służących realizacji celów szczegółowych a podjętych przez różnorodnych partnerów krajowych, współpracujących w ramach Partnerstwa na Rzecz Rozwoju „*Per linguas...*”

- Działanie 1.** Identyfikacja potrzeb i zainteresowania nauką języków obcych osób z dysfunkcją wzroku. Partnerzy realizujący: APS, PZN;
- Działanie 2.** Określenie efektywności opracowanych i zastosowanych podczas szkoleń językowych strategii adaptacji pomocy tyflodydaktycznych. Przeprowadzenie sondażu diagnostycznego na temat sposobów adaptacji tych pomocy w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych dla niewidomych i słabowidzących oraz wybranych szkołach integracyjnych. Partner realizujący: APS;
- Działanie 3.** Zapewnienie warunków do trwałego funkcjonowania opracowanych i zastosowanych podczas szkoleń językowych strategii adaptacji pomocy tyflodydaktycznych i ciągłego kształcenia przyszłych nauczycieli języków obcych osób z dysfunkcją wzroku poprzez stworzenie na 3 uczelniach Ośrodków Adaptacji Pomocy Tyflodydaktycznych z podziałem na ściśle określone i wzajemnie uzupełniające się specjalizacje: UW i APS - adaptacja i przygotowywanie na potrzeby kursów materiałów w piśmie brajla i dźwiękowych oraz dla osób słabowidzących, KUL - adaptacja i przygotowywanie na potrzeby kursów materiałów w postaci grafiki dotykowej i udźwiękowionej grafiki dotykowej oraz materiałów potrzebnych do prowadzenia zajęć w formie [e-learningu](#). Partnerzy realizujący: APS, KUL, UW;
- Działanie 4.** Opracowanie nowoczesnej metodologii/metodyki nauczania języków obcych osób z dysfunkcją wzroku i standardów adaptacji powszechnie stosowanych materiałów nauczania języków obcych dla potrzeb osób z dysfunkcją wzroku poprzez prace grupy merytorycznej i przygotowanie w Międzyuczelnianym Ośrodku Adaptacji Pomocy Tyflodydaktycznych materiałów dydaktycznych do nauki języka angielskiego osób z dysfunkcją wzroku, obejmujących: opracowanie podręcznika metodologii/metodyki nauczania języka angielskiego, tłumaczenie z języka angielskiego na język polski podręcznika/skryptu nauczania języka angielskiego, wybór i adaptację podręczników do nauczania języka angielskiego dla potrzeb środowiska pracy, opracowanie testów osiągnięć do wybranego podręcznika, opracowanie testów biegłości zgodnych ze standardami Rady Europy i *Common European Framework*, stworzenie internetowego centrum konsultacyjno-metodycznego. Partnerzy realizujący: APS, KUL, UW; (UW dodatkowo zajął się także adaptacją innych podręczników, skryptów i książek z różnych dziedzin – ich pełna lista znajduje się na stronie www.adaptacje.uw.edu.pl);
- Działanie 5.** Przygotowanie wykwalifikowanej ogólnopolskiej i regionalnej kadry nauczycieli/lektorów języków obcych dla osób z dysfunkcją wzroku poprzez zorganizowanie i przeprowadzenie dwóch

- edycji (warszawskiej i lubelskiej) 3-semestralnych podyplomowych studiów dla grupy 23 nauczycieli języka angielskiego (absolwentów studiów filologicznych lub nauczycielskich kolegiów języków obcych), pragnących nauczać osoby z dysfunkcją wzroku; program studiów obejmował także kurs obsługi specjalistycznych urządzeń dydaktycznych. Partnerzy realizujący: KUL, UW;
- Działanie 6.** Pełne określenie możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii informatyczno-komunikacyjnych w nauczaniu języków obcych osób z dysfunkcją wzroku poprzez stworzenie i prowadzenie trzech pracowni komputerowych do nauczania języków obcych osób z dysfunkcją wzroku. Partnerzy realizujący: PZN, KUL;
- Działanie 7.** Weryfikacja opracowanej wstępnej wersji metodologii/metodyki nauczania języków obcych osób z dysfunkcją wzroku poprzez przeprowadzenie kursów języka obcego dla grupy 84 osób niewidomych i słabowidzących (1 kurs stacjonarny w Warszawie - 40 osób, 1 kurs wakacyjny w Warszawie – 20 osób, 1 regionalny kurs stacjonarny w Lublinie – 20 osób z terenów wschodniej Polski, 1 kurs wakacyjny w Lublinie – 5 osób); oraz zorganizowanie procesu certyfikacji osób z dysfunkcją wzroku – współpraca z British Council w Polsce. Partnerzy realizujący: APS, KUL, PZN, UW;
- Działanie 8.** Zwiększenie szans osób z dysfunkcją wzroku na znalezienie zatrudnienia, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania kwalifikacji językowych poprzez Stworzenie Ośrodka Doradztwa Zawodowego dla Osób z Dysfunkcją Wzroku. Partnerzy realizujący: PZN, KUL;
- Działanie 9.** Wykorzystanie współpracy ponadnarodowej jako czynnika wnoszącego **wartość dodaną** do wypracowanego przez Partnerstwo modelu efektywnego systemu uzyskiwania certyfikowanych umiejętności językowych przez osoby z dysfunkcją wzroku powiązanych z możliwością ich wykorzystania na otwartym rynku pracy. Partnerzy realizujący: PFRON, APS, KUL, PZN, UW;
- Działanie 10.** Zapewnienie rozwoju oraz jak najwyższej skuteczności działania i trwałości Partnerstwa. Partnerzy realizujący: PFRON, APS, KUL, PZN, UW.

Spójność celów projektu „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)” z założeniami EQUAL

Zbieżność celów PRR „*Per linguas ...*” z celami tematu w ramach, którego niniejszy Projekt był realizowany, zaznacza się głównie w następujących obszarach:

- projekt obejmował grupę docelową (osoby niewidome i słabo widzące), która ze względu na ograniczony dostęp do informacji wielojęzycznej i w konsekwencji brak kwalifikacji oraz niski poziom wykształcenia i umiejętności językowych jest jedną z najbardziej narażonych na wykluczenie społeczne, w tym przede wszystkim dyskryminację na rynku pracy;
- zostały zdiagnozowane i opisane niedostatki w zakresie zdobywania umiejętności językowych osób z dysfunkcją wzroku,
- zaproponowano nowe sposoby rozstrzygnięcia problemu zdobywania certyfikowanych umiejętności językowych i w konsekwencji włączenia zawodowego i społecznego osób z grupy docelowej,
- rezultaty Partnerstwa „*Per linguas ...*” promują działania na rzecz zwiększenia społecznej świadomości w zakresie językowego kształcenia ustawicznego wśród osób niepełnosprawnych wzrokowo.

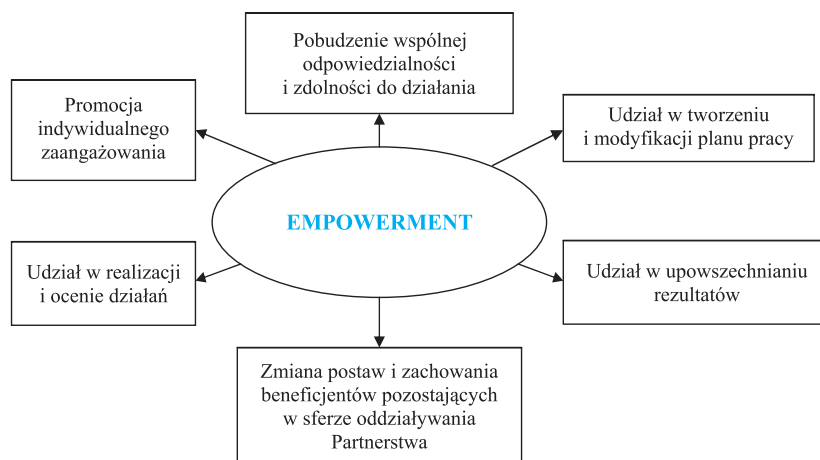
Włączanie beneficjentów ostatecznych – realizacja zasady empowerment

Zasada upodmiotowienia *empowerment* spełnia zasadniczą rolę przy zwalczaniu wykluczenia społecznego. Osoby bezrobotne, niepełnosprawne, a do tego niewidzące i słabowidzące są w szczególności zagrożone wykluczeniem. Stąd też proces reintegracji powinien się odbywać przy ich aktywnej roli. Ważne dla sukcesu projektu „*Per linguas ...*” było zdefiniowanie potrzeb i możliwości indywidualnych każdego z beneficjentów, gdyż tylko w ten sposób możliwe było wypracowanie zróżnicowanych i skutecznych metod dydaktycznych w nauczaniu języka angielskiego. Znajomość tego języka daje relatywną przewagę na rynku pracy w stosunku do osób tej umiejętności pozbawionych. Jest to więc jeden ze sposobów skompensowania niepełnosprawności poprzez zdobycie pożądanego przez pracodawców także kwalifikacji. Beneficjenci projektu zostali zaznajomieni z jego ogólnym sensem i korzyściami, jakie przyniesie uzyskanie dodatkowych kwalifikacji przez nich nie tylko im samym, ale również całej społeczności osób niepełnosprawnych wzrokowo, w momencie wypracowania nowatorskiej,

dostosowanej do ich potrzeb metodyki i systemu nauczania języków obcych. Wszędzie tam, gdzie było to możliwe dążono do tego aby nie tylko osoby uczące się języka, ale i nauczyciele dobierani byli z grupy osób niewidzących lub niedowidzących. Tacy nauczyciele, opierając się na własnych doświadczeniach, lepiej rozumieją ograniczenia i potrzeby uczniów czy studentów wynikające z upośledzenia narządu wzroku.

Analiza dokumentacji projektu „*Per linguas ...*” wykazała, iż zasada *empowerment* była realizowana przez Partnerstwo na Rzecz Rozwoju na dwóch poziomach:

1. poziom relacji między samymi partnerami - projekt był zarządzany przez wyspecjalizowany Zespół Zarządzający Projektem, który odpowiadał za prawidłową realizację, opartą na podejściu partnerskim i wspomnianej zasadzie *empowerment*. W skład Zespołu Zarządzającego wchodziła przedstawiciele Administratora i wszystkich Partnerów - po jednym przedstawicielu od każdego z Partnerów i Administratora. Zespół ten spotykał się co najmniej raz w miesiącu a do jego zadań należała koordynacja i realizacja działań związanych z osiągnięciem celów projektu oraz podejmowanie decyzji strategicznych dla projektu. Zespół dbał o zachowanie równości między Partnerami, równości szans, w tym równości płci. Bieżąca komunikacja zapewniona była poprzez pocztę elektroniczną a każdy z Partnerów informował w tym samym czasie pozostałych Partnerów o sprawach związanych z projektem. W skład Zespołu weszły również osoby z grupy dyskryminowanej tzn. osoby z dysfunkcją narządu wzroku i osoby z innym rodzajem niepełnosprawności.
2. poziom współpracy Partnerów z grupą doświadczającą dyskryminacji, której projekt „*Per linguas ...*” dotyczył. Przedstawiciele środowiska osób z dysfunkcją wzroku już na etapie jego powstawania byli angażowani w proces określania najważniejszych jego założeń. Projekt skupiał się również na indywidualnym podejściu i dostosowaniu usług szkoleniowych do określonego stopnia niepełnosprawności narządu wzroku oraz wymagań zróżnicowanego pod względem demograficznym i społecznym środowiska tych osób. Osoby niesprawne wzrokowo odegrały kluczową rolę w procesie ewaluacji wypracowanego systemu oraz materiałów dydaktycznych. Przedstawiciele Partnerów i środowiska osób niewidomych i słabowidzących uczestniczyli w pracach Zespołu Zarządzającego jak i zespołów zadaniowych, które realizowały prace merytoryczne zaplanowane w projekcie.

Rysunek 2. Efekty realizacji zasady empowerment dla beneficjentów ostatecznych projektu - uczestników kursów językowych

Projekt nie sprowadzał się jedynie do nauczania grupy osób niepełnosprawnych wzrokowo języka – celem nadrzędnym było wypracowanie jak najlepszej metody. Realizując te idee połączono proces dydaktyczny z seminarium, w którym na równych zasadach brali udział uczący się i nauczający. W ten sposób grupa uczniów wraz z nauczycielami stanowiła zespół tworzący metodykę i na bieżąco korygujący i eksperymentujący w zakresie metod i technik nauczania języka. To właśnie ich uwagi, sugestie i pomysły odegrały najważniejszą rolę w realizacji całego przedsięwzięcia, a sama nauka języka również otworzyła przed nimi nie tylko nowe perspektywy reintegracji zawodowej, ale i możliwość poszerzenia horyzontów intelektualnych, nawiązywania kontaktów ze światem zewnętrznym, itd. Zmiany w podejściu do życia i traktowaniu swej niepełnosprawności potwierdzają przeprowadzone w ramach projektu badania, m.in. dr. Tomasza Sękowskiego *Analiza ilościowa i jakościowa zmian w nasileniu cech osobowościowych uczestników projektu. Raport z badań rezultatów miękkich przeprowadzonych w ramach projektu „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)”*

W projekcie „*Per linguas ...*” wyróżniono także drugą grupę beneficjentów ostatecznych – nauczycieli i lektorów języka angielskiego. Były to 23 osoby – absolwenci podyplomowych studiów z tyfłodydaktyki języka angielskiego prowadzonych na KUL w Lublinie i na UW w Warszawie. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż w ich gronie znalazły się także osoby niewidome i słabowidzące, co jeszcze bardziej wzmocniło realizację zasady *empowerment* w projekcie. Jak wspomniano powyżej, przedstawiciele tej grupy także brali czynny udział w realizacji projektu i a szczególnie w zakresie testowania, weryfikacji i doskonalenia wypracowanych narzędzi w postaci zaadaptowanych pomocy dydaktycznych, podręczników do nauki języka angielskiego, materiałów z grafiki dotykowej i udźwiękowionej oraz metodologii nauczania języka obcego osób z dysfunkcją wzroku poprzez prowadzenie zajęć z języka angielskiego w ramach kursów dla osób niewidomych i słabowidzących. Już po zakończeniu projektu będą oni mogli nadal wykorzystywać zdobytą wiedzę i umiejętności kontynuując pracę z osobami z dysfunkcją wzroku poprzez prowadzenie szkoleń językowych w systemie szkolnictwa specjalnego, integracyjnego i ogólnodostępnego oraz w systemie pozaszkolnym.

Ponadto włączenie do kampanii upowszechniającej rezultaty projektu osób niewidomych lub słabowidzących, uczestników kursów językowych i studiów podyplomowych zrealizowanych w ramach projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”, biegle władających językiem angielskim będzie z pewnością argumentem przemawiającym na korzyść Partnerstwa.

Realizacja polityki równości płci

W ramach projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”, zwrócono uwagę na aspekt równości płci, zarówno podczas opracowywania założeń projektu, przeprowadzania diagnozy sytuacji osób z dysfunkcją wzroku, z uwzględnieniem szczególnej sytuacji kobiet niepełnosprawnych wzrokowo, formułowania strategii projektu, jak i w trakcie realizacji wszystkich zadań i prowadzonych badań.

Przeprowadzona analiza sytuacji kobiet w Polsce wykazała, iż mają one utrudniony dostęp do kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe. Sytuacja taka spowodowana jest między innymi na ogół większą liczbą zadań związanych z życiem rodzinnym. Z tego powodu kobiety mają również mniej czasu na uczestnictwo w różnego rodzaju kursach i szkoleniach, co sprawia, iż mogą posiadać mniejsze niż mężczyźni kwalifikacje zawodowe. W kwestii dostępu do zatrudnienia kobiety mają obiektywnie mniejszy dostęp niż mężczyźni i często są zatrudniane na stanowiskach wymagających niższych kwalifikacji niż te, którymi dysponują. Istotne są też istniejące w społeczeństwie stereotypy, np. w tekstach używanych do nauki języka mężczyźni występują w ważnych rolach społecznych, podczas gdy rola kobiet sprowadza się do wykonywania prostych prac domowych i opieki nad dziećmi.

W trakcie realizacji celów projektu „*Per linguas...*”, w celu realizacji polityki równości płci i równego dostępu kobiet i mężczyzn, zgodnie z zapisami znajdującymi się w dokumentach programowych Partnerstwa, raportach z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych i innych oraz pozostałej dokumentacji merytorycznej projektu, zapewniono m.in.:

1. równy dostęp do udziału wszystkich grup beneficjentów ostatecznych w działaniach do nich się odnoszących,
2. system wsparcia, który umożliwił równy dostęp uczestników wszystkich grup beneficjentów ostatecznych do rynku pracy,
3. materiały dydaktyczne, które zawierały treści zgodne z zasadą równości płci, m.in. przykłady, w których kobiety pełnią ważne role społeczne, np. na stanowiskach kierowniczych,
4. zaplanowanie i wdrożenie systemu gwarantującego równy dostęp kobiet i mężczyzn na poszczególnych szczeblach i stanowiskach, obejmujący równy dostęp do zatrudnienia i szkoleń,
5. równy dostęp wykładowców i doradców zawodowych obu płci.

W świetle wyników raportów z monitoringu jak również badań przeprowadzonych przez ewaluatora zewnętrznego można stwierdzić, iż wymienione cele w zakresie realizacji polityki równości płci zostały osiągnięte.

Strategia upowszechniania rezultatów projektu i mainstreaming

Celem działań upowszechniających jest popularyzowanie na obszarze kraju jak i poza jego granicami wypracowanego modelu uzyskiwania certyfikowanych umiejętności z języka angielskiego przez osoby z dysfunkcją wzroku. Z założenia język angielski jest tylko przykładem służącym dalszej pracy do opracowania podobnego modelu, czy też systemu także w zakresie innych umiejętności pożądanых z punktu widzenia podniesienia możliwości zatrudnienia dla osób niepełnosprawnych.

Kolejne działania będą nakierowane na przenoszenie wypracowanych metod i zastosowanych nowoczesnych pomocy tyflodydaktycznych w technikach nauczania innych języków obcych z wykorzystaniem najnowszych technologii informatycznych a w konsekwencji w całym systemie edukacji osób niewidomych i słabowidzących. Przedsięwzięte zostały już starania mające na celu ustawiczne dokształcanie lektorów i nauczycieli języków obcych pracujących w szkołach specjalnych i integracyjnych. Podjęto szereg starań aby przekazywana podczas studium dla lektorów wiedza o zastosowaniu i opracowanych przy ich udziale pomocy tyflodydaktycznych była jak najlepiej wykorzystywana i rozpowszechniana.

Zgodnie z zapisami znajdującymi się w Strategii Partnerstwa „*Per linguas ...*” każdy z partnerów projektu posiada specyficzne dla siebie predyspozycje i narzędzia, które zostały wykorzystane w procesie upowszechniania rezultatów projektu. Oprócz tego, część z nich posiada wspólne możliwości, które mogą służyć do realizacji tego celu tj. wydawnictwa naukowe, platformy internetowe, biura ds. osób niepełnosprawnych itp. Upowszechnianie rezultatów projektu jeszcze w trakcie jego trwania odbywało się głównie poprzez organizację konferencji i seminariów w kraju i za granicą oraz przygotowywanie i aktywne upowszechnianie opracowanych publikacji, mających na celu jak najpełniejsze zaprezentowanie wypracowanej metodologii i narzędzi zarówno w specjalistycznych periodykach jak również w audycjach radiowych i telewizyjnych o zasięgu lokalnym i ogólnokrajowym. Przedstawiciele środowisk centralnych i lokalnych, władz rządowych i samorządowych byli informowani o podjętych w trakcie projektu działaniach oraz zachęceni do włączenia się w nurt realizowanej polityki osiągniętych rezultatów tych działań.³

Zgodnie z dokumentami programowymi projektu założono również kontynuację podjętych działań tj. organizacja kolejnych szkoleń językowych dla osób niewidomych i słabowidzących przy wykorzystaniu najnowocześniejszych urządzeń komputerowych i opracowanych pomocy tyflodydaktycznych. Swoistym przedłużeniem tego działania będzie rozszerzenie zastosowania wypracowanych narzędzi i metodologii w poszerzaniu wiedzy z innych zakresów przez tę grupę niepełnosprawnych.

Zaplanowano również kontynuowanie organizacji studiów podyplomowych z tyflodydaktyki dla nauczycieli i lektorów języków obcych na uczelniach wyższych. W tym procesie istotną rolę będzie pełniło ciągle doskonalenie stosowanych metod poprzez wdrażanie nabywanych doświadczeń. W dalszej perspektywie planuje się stałe poszerzanie adresatów tych studiów. Celem o dalekim zasięgu jest nabycie przez nauczycieli kompetencji wykorzystywania nowoczesnych technologii komputerowych w szeroko rozumianej edukacji osób niewidomych i słabowidzących.

Ponadto sporządzone zostały także sprawozdania i raporty podsumowujące efekty stosowania nowoczesnych metod doradztwa zawodowego osób z dysfunkcją wzroku. O ich efektach poprzez różne media poinformowani zostali przedstawiciele lokalnych organizacji zajmujących się ułatwianiem wchodzenia na rynek pracy osób niepełnosprawnych, którzy również brali czynny udział w różnorodnych seminariach i konferencjach zorganizowanych w trakcie realizacji projektu przez Partnerstwo na Rzecz Rozwoju „*Per linguas ...*”

3 Pełny wykaz konferencji, seminariów i innych sposobów upowszechniania rezultatów projektu „*Per linguas ...*” znajduje się na stronie internetowej PRR www.linguas.pl oraz na stronach poszczególnych partnerów krajowych i ponadnarodowych projektu.

● ● Współpraca ponadnarodowa

Partnerstwo „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”, realizując zasadę obligatoryjnej współpracy z partnerami ponadnarodowymi, określoną przez założenia Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL, nawiązało współpracę z dwoma Partnerstwami ponadnarodowymi: 1) *Vision = E3* i 2) *New Ways for Disabled in Europe (NWDE)*.

Współpraca ponadnarodowa w ramach Partnerstwa Vision=E3

Partnerstwo ponadnarodowe *Vision=E3* zostało zawiązane w 2005r., na podstawie Porozumienia o Współpracy Ponadnarodowej VISION=E3 (Transnational Cooperation Agreement VISION=E3 TCA Id code: 4284), pomiędzy pięcioma partnerstwami z czterech krajów Unii Europejskiej:

1. Wielkiej Brytanii – *Visage (UKgb -132)*,
2. Słowacji – *Unia Nevidiacich a Slabozrakych Slovenska (SK – 91)*,
3. Czech – *Tyfloemploy (CZ – 25)*,
4. Polski – *Partnerstwo na Rzecz Zwiększenia Dostępności Rynku Pracy Dla Osób Niewidomych (PL – 5)* i *Partnerstwem na Rzecz Rozwoju „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)” (PL – 10)*.

Wszystkie wymienione partnerstwa miały zbieżny cel – pomoc osobom z różnorodnymi dysfunkcjami wzroku w odnalezieniu swego miejsca na rynku pracy poprzez polepszenie ich zdolności zatrudniania, z uwzględnieniem m.in. kształtowania i doskonalenia kompetencji w zakresie języków obcych, korzystania z technologii informacyjnej i komputerowej, jak również innych zdobyczy techniki.

W ramach Partnerstwa Ponadnarodowego *Vision=E3* podjęte zostały następujące działania:

- Wymiana doświadczeń, informacji o produktach i wydarzeniach mogących wzbogacić działania krajowe oraz wspólne wypracowywanie rozwiązań poprzez uczestnictwo w spotkaniach ponadnarodowych. W ramach tego działania odbyło się 6 spotkań ponadnarodowych *Vision=E3*:
 - spotkanie ponadnarodowe w **Bratysławie (Słowacja 1)** w dniach 24-31.10.2005 r. mające na celu porównanie doświadczeń w zakresie zatrudnienia osób z dysfunkcją wzroku w krajach partnerskich, porównanie systemów i struktur wsparcia i wymianę informacji dotyczących prawodawstwa w poszczególnych krajach partnerskich,
 - spotkanie ponadnarodowe w **Krakowie (Polska)** w dniach 20-24.03.2006 r. mające na celu wspólne wypracowywanie rozwiązań w zakresie kursów zawodowych i small bussiness, kursów ICT, umiejętności miękkich, umiejętności życia codziennego i kompetencji językowych,
 - spotkanie ponadnarodowe w **Londynie (Wielka Brytania)** w dniach 26-30.06.2006 r. mające na celu wspólne wypracowywanie rozwiązań w zakresie angażowania pracodawców i zmiany nastawienia pracodawców wobec osób z dysfunkcją wzroku,
 - spotkanie ponadnarodowe w **Bratysławie (Słowacja 2)** w dniach 05-09.11.2006 r. mające na celu wspólne wypracowywanie rozwiązań w zakresie analizy danych i statystyk i zaprojektowanie internetowego systemu informacyjnego,

- spotkanie ponadnarodowe w **Pradze (Czechy)** w dniach 05-08.03.2007 r. mające na celu ocenę harmonizacji programów szkoleń,
- “Pre-dissemination meeting” połączone ze zorganizowanym przez Partnerstwo „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” Seminarium w **Lublinie (Polska)** w dniach 04-06.06.2007 r., mającym na celu analizę wypracowanych osiągnięć w dziedzinie zdobywania kompetencji językowych,
- Wymiana ekspercka podczas wizyt studyjnych. W ramach tego działania odbyło się 6 wizyt studyjnych, z których jedną (w Warszawie) zorganizowało Partnerstwo „*Per linguas...*”:
 - wizyta studyjna w Wielkiej Brytanii w dniach 18-22.03.2007 r.,
 - wizyta studyjna w Polsce (Kraków) w maju 2007 r.,
 - wizyta studyjna na Słowacji w dniach 03-04.09.2007 r.,
 - wizyta studyjna w Czechach w dniach 18-19.09.2007 r.,
 - wizyta studyjna w Polsce (Kraków) w dniach 01-04.10.2007 r.,
 - wizyta studyjna w Polsce (Warszawa) w dniach 07-09.11.2007 r.,
- Wspólne wypracowywanie produktów - w ramach tego działania opracowane zostały następujące publikacje, służące wymianie doświadczeń i propagowaniu *good practices* – dobrych praktyk, rozwiązań stosowanych w krajach będących członkami Partnerstwa:
 1. *Employing Blind and Partially Sighted People - Why Bother? (Zatrudnianie niewidomych i niedowidzących – po co zawracać sobie tym głowę?)* - opracowane zostały przypadki firm, które poszukują i zatrudniają pracowników z różnym rodzajem niepełnosprawności. Opisana została sytuacja prawna w krajach partnerskich i dobre przykłady praktyk stosowanych przy zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.
 2. *A statistical and qualitative analysis of progress and the way forward to facilitate employment of Blind and Partially Sighted people* (Analiza statystyczna i jakościowa postępu w sposobie umożliwiania zatrudniania osób niewidomych i osób z uszkodzeniami wzroku) – podano podstawowe informacje na temat barier, na które natykają się osoby niewidome, niedowidzące i słabowidzące pragnące pracować. Znajdują się tam również sugestie, w jaki sposób bariery społeczne mogą zostać zmniejszone.
 3. *Daily Living Skills Training Report* (Raport na temat treningu umiejętności niezbędnych w codziennym życiu) –raport ten stanowi swoiste podsumowanie ważności, celów i wartości wymienionych w tytule umiejętności oraz kluczowych przeszkód, na jakie osoby zajmujące się kształtowaniem tych umiejętności mogą się natknąć.
 4. *ICT Training Report* (ICT - Raport na temat szkoleń z dziedziny technologii informacyjnej) – rozważania na temat dłaczego szkolenia z zakresu TI są istotne dla osób niewidomych i niedowidzących, podane są przykłady najistotniejszych zagadnień. Znajdują się w nim także użyteczne rekomendacje do wykorzystania w praktyce przez instruktorów TI w celu ulepszenia jakości oferowanych przez nich szkoleń.
 5. *Vocational Training Report* (Szkolenia zawodowe - raport) – krótki przewodnik, po najważniejszych zagadnieniach związanych z wartością szkoleń przygotowujących do wykonywania danego zawodu przez osoby niewidome i słabowidzące oraz wpływu tychże szkoleń na jakość ich życia.
 6. *Creating Accessible Websites* (Tworzenie dostępnych stron internetowych) – materiał stanowiący podsumowanie rozważań na temat dlaczego strony internetowe powinny być dostępne dla osób z uszkodzeniami wzroku, z praktycznymi wskazówkami jak tego dokonać.
 7. *Self Employment Training Report* (Raport na temat samozatrudnienia) – raport ten jest krótkim przewodnikiem na temat ryzyka i korzyści z samozatrudnienia, rozwoju umiejętności personalnych niezbędnych do rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej oraz przepisów prawnych niezbędnych do zarejestrowania działalności gospodarczej i samozatrudnienia.
 8. *Interpersonal Skills Training Report* (Raport na temat szkoleń dotyczących rozwoju umiejętności interpersonalnych) – przedstawia wagę kształcenia umiejętności interpersonalnych dla osób niewidomych i niedowidzących z perspektywy poszukiwania pracy.

Członkowie polskiego Partnerstwa na Rzecz Rozwoju Partnerstwo „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” przyczynili się do opracowania trzech z podanych wyżej publikacji tj. *Creating Accessible Websites, ICT Training Report, Vocational Training Report. A statistical and qualitative analysis of progress.*

- Wspólne upowszechnianie. W ramach tego działania odbyła się m.in. **Konferencja w Brukseli w dniu 28.11.2007 r.** upowszechniająca wypracowane rezultaty **Vision=E3**. W Konferencji tej uczestniczyły kluczowe osoby mające wpływ na politykę tak krajową jak i europejską. Dyskutowano nad zmianami w celu pokonywania barier, jakie napotykają osoby z dysfunkcją wzroku oraz poprawy ich sytuacji na otwartym rynku pracy.

W świetle dostępnej dokumentacji należy stwierdzić, iż wszystkie z wymienionych powyżej zadań Partnerstwa Ponadnarodowego **Vision=E3**, zostały zrealizowane. Materiały upowszechniające, jak również wszelkie raporty z realizacji zadań, galeria zdjęć i film video z wizyty w Brukseli, znajdują się na stronie internetowej Partnerstwa www.visioneu.org. Z analizy raportów ewaluacyjnych i sprawozdań wynika, iż Partnerstwo Ponadnarodowe osiągnęło swoje cele, które postawiło sobie na początku współpracy międzynarodowej.

Współpraca ponadnarodowa w ramach partnerstwa „New Ways for Disabled in Europe”

Partnerstwo „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” w 2005 roku przystąpiło także do drugiego Partnerstwa Ponadnarodowego - **New Ways for Disabled in Europe (NWDE)**. Partnerstwo to zostało zawiązane na podstawie Porozumienia o Współpracy Ponadnarodowej New Ways for Disabled in Europe (Transnational Cooperation Agreement NWDE TCA Id code: 4680) z dwoma innymi Partnerstwami na Rzecz Rozwoju:

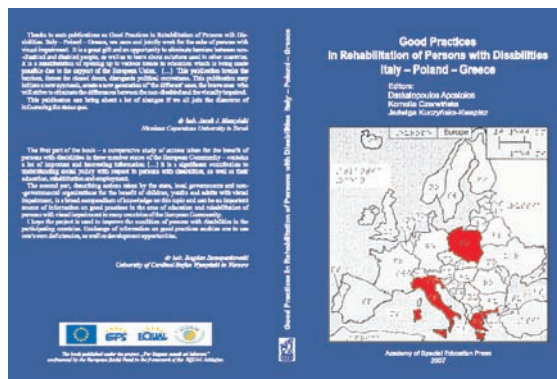
1. z Grecji – *New Approach*, (GR – 232318),
2. z Włoch – *Officina delle Arti* (IT – IT – G2 – ABR – 078).

Cel tego partnerstwa mieścił się w Temacie A: Ułatwianie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją na rynku pracy, celem promowania rynku pracy otwartego dla wszystkich, a jego główną grupą beneficjentów ostatecznych stanowią osoby niepełnosprawne, pochodzące z krajów, z których Partnerstwa na Rzecz Rozwoju podpisały Porozumienie o Współpracy Ponadnarodowej (Transnational Cooperation Agreement TCA). Zgodnie z zapisami umieszczonymi w TCA każdy z partnerów Projektu zajmował się działaniem, skierowanym do różnorodnych odbiorców. Beneficjentami polskiego projektu „*Per linguas ...*” były osoby niedowidzące lub niewidome, włoskiego *Officina delle Arti* – upośledzone umysłowo, a projekt grecki *New Approach* skierowany był na wykorzystanie szeroko rozumianych nowych technologii przez osoby niepełnosprawne (bez dokładnego sprecyzowania stopnia i zakresu niepełnosprawności). W poszczególnych państwach różne instytucje, zajmujące się sprawami osób niepełnosprawnych zaangażowane były w realizację projektu.

W ramach Partnerstwa **NWDE** zrealizowano następujące działania:

- Opracowanie studium porównawczego- przewodnika, w którym zamieszczono analizę sytuacji osób niepełnosprawnych w różnych krajach wchodzących w skład partnerstwa z uwzględnieniem zagadnień legislacyjnych. Przedstawione zostały także sposoby tworzenia nowych miejsc pracy dla osób niewidomych i niedowidzących oraz działania podjęte przez poszczególne partnerstwa wchodzące w skład Partnerstwa Ponadnarodowego **NWDE**. Przewodnik ten z założenia służyć ma wymianie doświadczeń, modeli, metodologii, narzędzi i dobrych praktyk – *Elaboration of a Short Comparative Study/Guide for the Exchange of Models, Methodologies, Tools and Practices*;
- Organizacja międzynarodowego seminarium/konferencji na temat szkoleń jako formy poprawy zdolności do zatrudniania osób niepełnosprawnych – *Training Issues for the Improvement of the Employability of Disabled People* Warszawa, Polska, maj 2007r.- konferencję zorganizowało Partnerstwo „*Per linguas...*”;
- Opracowanie materiałów i organizacja seminarium nt. nowych technologii i ich roli w zwiększeniu wskaźnika zatrudnialności osób niepełnosprawnych na rynku pracy - *New Technologies for the Inclusion of People with Disabilities in the Labour Market*, Iraklion, Grecja , marzec 2007r.;
- Wymiana doświadczeń, informacji i dobrych praktyk dla personelu kierowniczego partnerów, tyflospecjalistów, lektorów, doradców zawodowych, studentów, w ramach zorganizowanych spotkań grup roboczych, spotkań komitetu sterującego, wizyt studyjnych i konferencji;

- 1. spotkanie ponadnarodowe w Iraklionie, Grecja, 2005r.,
- 2. spotkanie ponadnarodowe w **Warszawie, (Polska)**, grudzień 2006r.,
- wizyta studyjna w **Atenach (Grecja)** , marzec 2007r.,
- 3. spotkanie ponadnarodowe w **Iraklionie, (Grecja)**, marzec 2007r.,
- 4. spotkanie ponadnarodowe w **Warszawie, (Polska)**, kwiecień 2007r.’
- wizyta studyjna w **Warszawie, (Polska)**, kwiecień 2007r.,
- wizyta studyjna w **Rzymie i L’Aquila, (Włochy)**, czerwiec 2007r.,
- 5. spotkanie ponadnarodowe w **L’Aquila, (Włochy)**, czerwiec 2007r.;

“Good Practices in Rehabilitation of Persons with Disabilities. Italy – Poland – Greece” – publikacja opracowana w ramach partnerstwa ponadnarodowego NWDE

Konferencja ponadnarodowa w ramach partnerstwa NWDE „Training Issues for the Improvement of the Employability of the Disabled People” Warszawa, maj 2007r.

- Upowszechnianie i *mainstreaming*: stworzenie platformy internetowej będącej medium służącym komunikacji zarówno pomiędzy partnerami, jak również dla beneficjentów ostatecznych projektu i wszystkich osób zainteresowanych – www.nwde.info, Konferencja Podsumowująca – *Evento Finale Progetto EQUAL*, L’Aquila, Włochy, w dn. 28 czerwca 2007r., służąca popularyzacji zarówno Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL jak też działań i rezultatów Partnerstwa Ponadnarodowego *New Ways for Disabled in Europe*;
- Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych Partnerstwa Ponadnarodowego, opracowanie i publikacja raportów, w tym również systematycznie opracowywanych raportów z monitorowania współpracy ponadnarodowej.

W świetle przeprowadzonych badań i analiz stwierdzono, iż w obu wymienionych Partnerstwach, współpraca ponadnarodowa została wykorzystana jako czynnik wnoszący **wartość dodaną** do zakładanych celów Partnerstwa „*Per linguas...*”. Działania podjęte w ramach współpracy ponadnarodowej służyły wymianie doświadczeń z pracy z osobami niewidomymi i słabowidzącymi, a także podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, kształtowaniu aktywnych postaw tych osób i ich pełnej integracji ze społeczeństwem oraz zwiększeniu szans na zatrudnienie osób z dysfunkcją wzroku na otwartym rynku pracy. Przedstawiciele środowiska osób z dysfunkcją

wzroku oraz z innymi rodzajami niepełnosprawności wzięli udział zarówno w realizacji zadań wynikających ze współpracy ponadnarodowej jak też w upowszechnianiu rezultatów, biorąc udział w wizytach studyjnych i konferencjach upowszechniających.

Ponadto dzięki współdziałaniu pomiędzy różnymi partnerami, została zrealizowana również zasada innowacyjności, będąca podstawowym źródłem innowacji projektów realizowanych w ramach IW EQUAL. Obligatoryjna współpraca z partnerami ponadnarodowymi jest nie tylko efektywnym sposobem pozyskiwania wszechstronnych doświadczeń, wymiany informacji i wiedzy, ale również sposobem kreowania wartości dodanej projektu. W przypadku projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” była ona również realizowana poprzez równoległe tworzenie rozwiązań, ich adaptację, ścisłą kooperację na rzecz wspólnego produktu końcowego, czy też wymianę ekspertów i kadr w trakcie wizyt studyjnych i spotkań roboczych.

●● Rezultaty/produkty projektu „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)”

Realizacja projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” trwała blisko cztery lata. Efektem wspólnych działań Partnerów są produkty będące *milestones* – kamieniami milowymi w procesie adaptacji materiałów dydaktycznych do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku, podnoszenia kwalifikacji z zakresu znajomości języków obcych, w szczególności języka angielskiego i wykorzystywania technologii komputerowej i informacyjnej także do zwiększania aktywności zawodowej osób niewidomych i słabowidzących. W niniejszym rozdziale przedstawione zostały zaplanowane i wypracowane produkty Projektu „*Per linguas ...*”

Rezultaty projektu w kontekście ich innowacyjności i użyteczności

W realizacji projektu „*Per linguas...*” główne znaczenie miały dwa aspekty innowacyjności. Pierwszy aspekt dotyczył procesu - zasadniczym celem projektu było bowiem wypracowanie nowego podejścia (modelu efektywnego systemu uzyskiwania certyfikowanych umiejętności językowych przez osoby niewidome i słabo widzące) oraz nowych metod skutecznego nauczania języków obcych osób z dysfunkcją wzroku (nowa koncepcja metodyczna), a także opracowanie nowych narzędzi w postaci podręczników oraz materiałów metodycznych. Realizacja celów przyczynić się miała do całkowitego przeobrażenia niekorzystnych obecnie dla osób niepełnosprawnych wzrokowo warunków i możliwości uzyskiwania certyfikowanych umiejętności językowych. Drugi aspekt dotyczył kontekstu – było nim połączenie działań różnych instytucji. Poszczególni Partnerzy pracowali po raz pierwszy wspólnie w ramach projektu „*Per linguas...*”. Takie podejście jest **innowacyjne** w warunkach polskich, gdzie do tej pory model wspólnego pozyskiwania środków finansowych występował w niewielkim stopniu, a współpraca tych instytucji pozwoliła na testowanie różnych metod działania w nich stosowanych.

Poniżej przedstawiona została krótka charakterystyka rezultatów/produktów projektu, wypracowanych przez poszczególnych Partnerów

1. Podręcznik metodologii/metodyki nauczania języków obcych osoby z dysfunkcją wzroku - produkt zrealizowany przez Uniwersytet Warszawski przy współpracy z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim

Publikacja autorstwa pracowników naukowych: dr Agnieszki Piskorskiej i prof. zw. dr hab. Tomasza Pawła Krzeszowskiego z UW oraz prof. dr hab. Bogusława Marka z KUL - „*Uczeń z dysfunkcją wzroku na lekcji angielskiego. Wskazówki metodyczne dla nauczycieli*” została wydana w formie książkowej i jest skierowana jest głównie do nauczycieli/lektorów, uczących osoby z dysfunkcją wzroku, etc. Realizacja tego zadania miała na celu stworzenie podręcznika metodologii/metodyki nauczania języków obcych osób z dysfunkcją wzroku oraz usystematyzowanie zasad nauczania takich osób. Publikacja składa się z trzech części: w pierwszej z nich omówione zostały teoretyczne podstawy metodyki nauczania języków obcych w grupach złożonych albo z uczniów niewidomych, albo ze słuchaczy z dysfunkcją wzroku i widzących. Szerokie ujęcie tego tematu pozwala na określenie na czym polega specyfika nauczania języków obcych w środowisku osób z dysfunkcją wzroku. Część pierwsza stanowi teoretyczne uzasadnienie treści części następnych. Część druga zawiera wskazówki dotyczące doboru

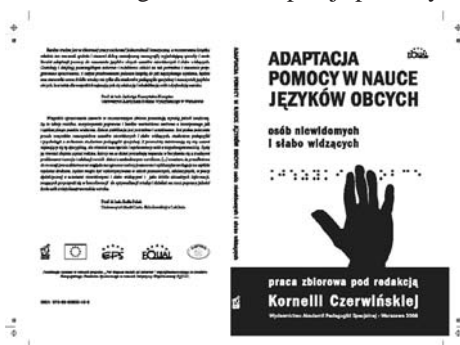
optymalnych metod nauczania języków obcych, które w pełni zaspokoją potrzeby edukacyjne osób z dysfunkcją wzroku. Znalazły się w niej także informacje na temat prawidłowo zaadaptowanych materiałów do nauki oraz wskazówki dotyczące umiejętności uczniów, które warto kształtować. Część trzecia przedstawia sposoby i wszelkie środki realizowania programu językowego w rzeczywistych kontaktach nauczycieli – uczniów. Znalazł się w niej przegląd różnych technik stosowanych w nauczaniu osób z dysfunkcją wzroku oraz pomocy naukowych. W zakończeniu znajdują się praktyczne wskazówki przydatne w procesie nauczania języka obcego uczniów niewidomych i słabowidzących. Publikacja przedstawia szczególne zagadnienia tyfloglodydaktyki, czyli dydaktyki

języków obcych dotyczącej osób niewidomych i powstała na podstawie doświadczeń pracowników wyższych uczelni pracujących z osobami niewidomymi i słabowidzącymi oraz absolwentów Podyplomowych Studiów dla nauczycieli języka angielskiego, pracujących z osobami z dysfunkcją wzroku, a zorganizowanych w ramach projektu „Per linguas...”.

Innowacyjność produktu polega na tym, że jest to pierwsza tego typu publikacja dotycząca metodyki nauczania języka obcego grupy defaworyzowanej (osób niewidomych i słabowidzących).

2. Publikacja „Adaptacja pomocy w nauce języków obcych osób niewidomych i słabo widzących” - produkt zrealizowany przez Akademię Pedagogiki Specjalnej.

Praca wydana pod redakcją Kornelii Czerwińskiej stanowi zbiór 11 artykułów mających charakter opisów doświadczeń nauczycieli języków obcych zajmujących się nauczaniem osób z dysfunkcją wzroku w odniesieniu do zagadnienia adaptacji pomocy dydaktycznych, jak i analiz teoretycznych oraz komunikatów z badań.

Jest to pozycja unikatowa na rynku i jak twierdzą recenzenci bardzo oczekiwana, godna polecenia przede wszystkim nauczycielom uczniów niewidomych i słabowidzących, studentom pedagogiki i psychologii, ale także przedstawicielom Ministerstwa Edukacji i Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, odpowiedzialnym za przygotowywanie arkuszy maturalnych dostosowanych do możliwości uczniów z dysfunkcją wzroku.

Innowacyjność produktu polega na uwzględnieniu przy jego opracowaniu doświadczeń czynnych nauczycieli języków obcych pracujących na co dzień z uczniami niewidomymi i słabowidzącymi.

3. Raport z badań dotyczących problematyki nauczania języka obcego beneficjentów ostatecznych „Języki obce a osoby z dysfunkcją wzroku” – produkt zrealizowany przez Akademię Pedagogiki Specjalnej

Publikacja autorstwa Kornelii Czerwińskiej przedstawia wyniki badań prowadzonych w trakcie trwania projektu „Per linguas ...”, podczas których wykorzystano różnorodne pomoce dydaktyczne w tym także wypracowane na potrzeby projektu materiały z grafiki dotykowej. Poszczególne części książki zawierają wyniki badań dotyczących edukacji językowej prowadzonej w szkołach specjalnych i integracyjnych, jak również w systemie pozaszkolnym. Celem badań było uświadomienie i przedstawienie sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce, dotkniętych wadami narządu wzroku, pod kątem ich możliwości uczenia się języków obcych jak również przybliżenie ich opinii na temat dostępności różnych form nauki, zagadnień związanych z adaptowaniem pomocy dydaktycznych do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. W badaniach uwzględniono zagadnienia dotyczące dostępu do publikacji metodycznych z dziedziny tyfloglodydaktyki, sposobów adaptacji pomocy przez nauczycieli pracujących w specjalnych ośrodkach dla niewidomych i słabowidzących i szkołach

integracyjnych, potrzeby opracowania wytycznych do adaptacji pomocy dydaktycznych i podręcznika metodologii nauczania języka obcego osób z dysfunkcją wzroku oraz dostępności kursów językowych dla takich osób. Jak stwierdzono we wnioskach z badań „Kontynuacja działań podjętych w ramach projektu „*Per linguas mundi ad laborem*” może przyczynić się do wypracowania rozwiązań systemowych gwarantujących osobom z dysfunkcją wzroku na różnych etapach życia równe szanse w nabywaniu i rozwijaniu umiejętności językowych.”

4. Wytyczne do adaptacji materiałów do nauczania osób z dysfunkcją wzroku - produkt zrealizowany przez Uniwersytet Warszawski.

Wytyczne do adaptacji zostały wydrukowane w formie książkowej oraz udostępnione w wersji elektronicznej. Produkt skierowany jest do nauczycieli, osób wychowujących dzieci, etc. Realizacja tego zadania miała na celu stworzenie publikacji, która usystematyzuje zasady obowiązujące w tej dziedzinie adaptacji pomocy dydaktycznych do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku. Całość została podzielona na dwie publikacje – pierwsza, autorstwa Pawła Wdówicki, kierownika Biura ds. Osób Niepełnosprawnych UW, zawiera szczegółowe wytyczne do adaptacji materiałów na potrzeby osób niewidomych, część druga zaś, pod redakcją Donaty Kończyk, zawiera wytyczne do adaptacji materiałów na potrzeby osób słabowidzących (druk powiększony). Obie publikacje powstały w oparciu o doświadczenia nabyte w trakcie adaptacji podręcznika do nauczania języka angielskiego w ramach projektu „*Per linguas...*”. Miejszem udoskonalania i sprawdzania opracowanych wytycznych była działalność Ośrodka Adaptacji Materiałów Dydaktycznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Innowacyjność produktu polega na tym, iż jest to pierwsze zestawienie przetestowanych w praktyce rozwiązań w dziedzinie adaptacji materiałów dla osób z dysfunkcją wzroku.

5. Materiały dydaktyczne – adaptacja kursu do nauki języka angielskiego wydawnictwa Pearson Longman: *Going for Gold pre-intermediate*, *Going for Gold intermediate* (podręcznik i ćwiczenia) oraz *New First Certificate Gold (A1/A2+, B1+)* - produkty zrealizowane przez Uniwersytet Warszawski, Katolicki Uniwersytet Lubelski we współpracy z Akademią Pedagogiki Specjalnej

Materiały dydaktyczne zostały opublikowane w formie nośnika elektronicznego oraz w formie broszury i książki. Produkt skierowany jest do nauczycieli i pedagogów opiekujących się osobami z dysfunkcją wzroku, lecz przede wszystkim do osób z dysfunkcją wzroku pragnących doskonalić swoje kompetencje językowe w dziedzinie języka angielskiego. Realizacja tego zadania miała na celu udostępnienie osobom niewidomym podręczników do nauki języka angielskiego na 3 poziomach zaawansowania osobom niewidomym poprzez adaptację tekstów i grafiki w formie grafiki komputerowej, efektów dźwiękowych i opisu, służące zwiększeniu efektywności i atrakcyjności kursów języka angielskiego oraz udostępnieniu osobom z dysfunkcją wzroku pomocy audio-wizualnych i multisensorycznych. Podręczniki opracowano w trzech wersjach: w druku powiększonym, w brajlu, w systemie DAISY⁴, z wykorzystaniem grafiki komputerowej i efektów dźwiękowych.

4 DAISY (Digital Accessible Information System) to system będący standardem zapisu książek elektronicznych stworzonym dla potrzeb osób niewidomych i innych mających problemy w czytaniu. Format DAISY pozwala na precyzyjne oznaczenie fragmentów książki, umożliwiając swobodną nawigację pomiędzy elementami książki: rozdziałami, podrozdziałami, stronami, adnotacjami, przypisami itp. Dostęp do poszczególnych elementów możliwy jest poprzez specjalny system nawigacyjny. Książki przygotowane w standardzie DAISY można czytać za pomocą aplikacji instalowanych na komputerze osobistym lub specjalnych urządzeń. Używając klawiszy nawigacyjnych czytelnik może odnajdywać interesujące go fragmenty książki i słuchać ich treści lub czytać tekst równoległe na

Program nauczania w swej treści zawiera zagadnienia zgodne z programem nauki języka angielskiego wskazanym w podręczniku, materiały obejmują szeroki zakres sytuacji z życia codziennego oraz kultury krajów europejskich i szeroko rozumianej orientacji przestrzennej. Produkt może być wdrażany na terenie całego kraju pod warunkiem zabezpieczenia odpowiedniego zaplecza technicznego.

Produkt jest **innowacyjny** ze względu na fakt, iż wypełnia lukę na rynku potrzeb osób niewidomych i słabowidzących w zakresie dostępu do nowoczesnych kursów do nauki języka angielskiego - jest to pierwsza kompleksowa adaptacja współczesnych podręczników do nauki języka angielskiego na poziomie biegłości językowej A1/A2+ i B1+.

KUL – pracownik dokonujący adaptacji materiałów dydaktycznych z wykorzystaniem techniki komputerowej

6. Programy podyplomowych studiów tyflogicznych z języka angielskiego – produkty zrealizowane przez Katolicki Uniwersytet Lubelski i Uniwersytet Warszawski

Rezultat dotyczy programu studiów podyplomowych z tyflogdydaktyki języka angielskiego i zostanie rozpowszechniony wśród nauczycieli/lektorów języka angielskiego na nośnikach elektronicznych. Studia kończą się uzyskaniem dyplomu potwierdzającego zdobytą wiedzę i mają charakter studiów poszerzających kwalifikacje nauczycieli języka angielskiego w zakresie nauczania osób z dysfunkcją wzroku.. Program w swej treści zawiera: zapoznanie słuchaczy studiów ze znajomością pisma brajla, sprzętu specjalistycznego – syntezatorów mowy, linijki brajlowskiej, tablic udźwiękowionych, drukarki brajlowskiej, ma na celu kształtowanie umiejętności z następujących zakresów: przygotowywania pomocy dydaktycznych dostosowanych do potrzeb osób niewidomych i niedowidzących, programowania kursów, metodyki pracy z osobami niepełnosprawnymi wzrokowo (metody, techniki i formy pracy na zajęciach). Program studiów podyplomowych może być wdrażany na terenie całego kraju. Zalecany warunkiem wdrożenia jest odpowiednie przygotowanie kadry dydaktycznej oraz rozszerzenie bazy technicznej w instytucjach pragnących wdrożyć powyższy produkt. Do takich instytucji możemy zaliczyć np. instytucje szkoleniowe, jednostki badawczo-rozwojowe, placówki kształcenia praktycznego i ustawicznego oraz szkoły wyższe.

KUL – zajęcia w ramach podyplomowych studiów tyflogicznych dla nauczycieli języka angielskiego

ekranie monitora. Tekstu wyświetlany może być dostosowany do potrzeb indywidualnych odbiorców poprzez zmianę wielkości i kroju czcionek, koloru tła i tekstu tak, by czytanie sprawiało jak najmniej problemów. Korzystając z nagrania lektorskiego, można zazwyczaj regulować prędkość i wysokość głosu. Odpowiednie skonfigurowanie programu lub urządzenia pozwala na dostosowanie sposobu jego działania do indywidualnych potrzeb czytelnika np. można włączyć lub wyłączyć odczytywanie przypisów, czy numerów stron. Większość odtwarzaczy pozwala na wstawianie przez użytkownika swoich zakładek w wybranych przez niego miejscach, co dodatkowo ułatwia późniejsze używanie książki. Możliwe jest również korzystanie z książek DAISY tak, jak z nagranych na taśmie w sposób sekwencyjny.

Innowacyjność programu studiów podyplomowych polega na uwzględnieniu w dużej mierze zajęć praktycznych - studia tyflodydaktyczne prowadzone do tej pory miały charakter zdecydowanie teoretyczny. Wiedza i umiejętności, które studenci uzyskują podczas studiów przeprowadzonych w ramach projektu „Per linguas...” umożliwiła im praktyczne rozwiązywanie problemów dotyczących nauczania języka angielskiego jako języka obcego, osób z dysfunkcją wzroku.

7. Publikacja „Brajl. Podręcznik do nauki brajla dla nauczycieli i lektorów języka angielskiego” - produkt opracowany przez Katolicki Uniwersytet Lubelski

Podręcznik do nauki brajla został opracowany przez prof. dr hab. Bogusława Marka, kierownika Katedry Metodyki i Tyflodydaktyki Języka Angielskiego KUL, a dedykowany jest wszystkim nauczycielom i innym osobom pragnącym poznać ten alfabet. Publikacja zawiera podstawowe zasady nauki brajla, uzupełnione o ćwiczenia i repetytorium jak również gry i zabawy z brajlem, które mogą być wykorzystane w procesie nauczania osób niepełnosprawnych wzrokowo. Podręcznik ten został wykorzystany w ramach podyplomowych studiów z tyflodydaktyki języka angielskiego prowadzonych przez KUL.

Innowacyjność produktu polega na opracowaniu unikatowego na rynku podręcznika i repetytorium, które prezentują pismo brajla od strony jego praktycznego wykorzystania w nauce języka angielskiego, stąd też szeroki wachlarz ćwiczeń praktycznych zawarty w publikacji. Ponadto podręcznik ten przeznaczony jest dla osób widzących a pragnących poznać ten alfabet w celu wykorzystania w kształceniu osób niewidomych.

8. Program kursu doskonalącego - produkt zrealizowany przez Katolicki Uniwersytet Lubelski i Związek Niewidomych.

Program kursu doskonalącego z języka angielskiego dla osób z dysfunkcją wzroku został opublikowany w formie nośnika elektronicznego oraz w formie broszury i książki. Odbiorcami produktu są kursanci, czyli osoby niepełnosprawne – niewidome i niedowidzące, zarówno osoby dorosłe jak i młodzież, które ze względu na swoją niepełnosprawność znajdują się w gorszym położeniu od osób pełnosprawnych. Realizacja tego zadania miała na celu przygotowanie programu kursów długoterminowych i intensywnych wakacyjnych na 3 poziomach zaawansowania (poziom znajomości języka A1, A2+ i B1+) dla osób niewidomych i słabowidzących oraz przeprowadzenie zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem ww. programu. Po ukończeniu kursu przewidziano zaświadczenie potwierdzające zdobytą wiedzę i umiejętności z zakresu języka angielskiego. Program w swej treści zawiera zagadnienia związane z doskonaleniem znajomości języka angielskiego w sytuacjach codziennych i zawodowych, wzbogacony jest o zagadnienia dotyczące szeroko rozumianej kultury krajów europejskich.

Program kursu doskonalącego może być wdrażany na terenie całego kraju. Zalecany warunkiem wdrożenia jest przygotowanie kadry dydaktycznej oraz rozszerzenie bazy technicznej w instytucjach pragnących wdrożyć powyższy produkt. Do takich instytucji możemy zaliczyć np.: instytucje szkoleniowe, jednostki badawczo-rozwojowe, placówki kształcenia praktycznego i ustawicznego oraz szkoły wyższe. W wyniku działania programu oraz dzięki zapleczu technicznemu poziom nauczania osób niepełnosprawnych jest równie efektywny jak prowadzonych równolegle kursów dla osób pełnosprawnych.

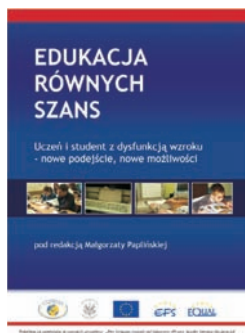

KUL – zajęcia na kursie językowym dla osób z dysfunkcją wzroku

PZN – rozdanie certyfikatów na zakończenie kursu języka angielskiego

9. Publikacja „Edukacja równych szans. Uczeń i student z dysfunkcją wzroku – nowe podejście, nowe możliwości” – produkt zrealizowany przez Uniwersytet Warszawski we współpracy z Akademią Pedagogiki Specjalnej

Publikacja pod redakcją dr Małgorzaty Paplińskiej, pracownika naukowego Akademii Pedagogiki Specjalnej, a wydana przez Uniwersytet Warszawski, przedstawia zbiór artykułów dotyczących problemu zapewnienia równych szans edukacyjnych dla uczniów i studentów słabowidzących i niewidomych, z którym to problemem borykają się nauczyciele pracujący w szkołach integracyjnych i ogólnodostępnych, oraz wykładowcy posiadający wśród swoich studentów osoby z dysfunkcją wzroku. Poszczególne artykuły opisują sposoby wykorzystania nowych technologii i zasad adaptacji podręczników do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. Jest to pozycja unikatowa i **innowacyjna**, nie tylko ze względu na poruszaną tematykę, ale również współpracę pomiędzy ośrodkami akademickimi, które brały udział w jej opracowaniu.

10. Poradnik dla poszukujących pracy (beneficjentów ostatecznych projektu) - produkt zrealizowany przez Polski Związek Niewidomych.

Wytworzony materiał został upowszechniony poprzez publikację w formie książkowej oraz wersji elektronicznej. Produkt skierowany jest głównie do osób z dysfunkcją wzroku poszukujących pracy, bądź zatrudnionych /samozatrudnionych, ale chcących zmienić swoją obecną sytuację zawodową, lecz również do specjalistów (pracowników agencji zatrudnienia, pracowników instytucji konsultingowych, pracowników instytucji szkoleniowych, pracowników organizacji pozarządowych, psychologów) pracujących z osobami niewidomymi i słabowidzącymi oraz opiniodawców (urzędników administracji publicznej i samorządowej, pracowników przedsiębiorstw produkcyjnych oraz małych i średnich przedsiębiorstw). Celem publikacji jest upowszechnianie idei zatrudniania osób niepełnosprawnych - tym wypadku osób z dysfunkcją wzroku, na otwartym rynku pracy. Poradnik przedstawia obecną sytuację zawodową osób z dysfunkcją wzroku w oparciu o dostępne dane. Znajdują się w nim również główne założenia i działania Ośrodka Doradztwa Zawodowego utworzonego w ramach projektu „*Per linguas...*”, przedstawione zostały także sylwetki kilku beneficjentów ostatecznych projektu, w formie *case study* (studium przypadku), obrazującym ich proces wkraczania na rynek pracy przy wsparciu działań projektowych. W zakończeniu

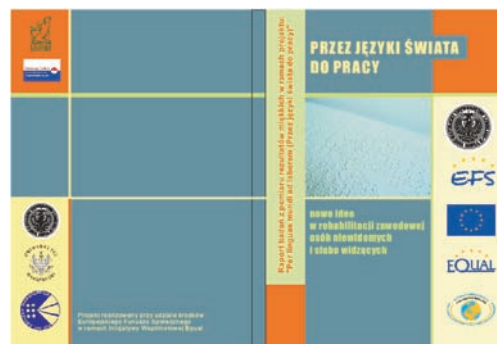
znajduje się lista zagadnień istotnych dla osób z dysfunkcją wzroku, korzystających z pomocy doradcy zawodowego. Lista ta powstała w oparciu o doświadczenia wypracowane przez zespół doradców w trakcie trwania projektu.

Innowacyjność produktu polega na nowatorskim i oryginalnym ujęciu prezentowanego zagadnienia. Do tej pory podobne publikacje, dotyczące sytuacji zawodowej osób z dysfunkcją wzroku, przyjmowały formę wskazówek–

jak poszukiwać pracy, jakie po kolei podejmować działania, gdzie poszukiwać niezbędnych informacji itp. Publikacja będąca produktem projektu „Per linguas...”, w części opisującej studia przypadków – zawiera autentyczne wypowiedzi beneficjentów, którzy opowiadają o swoich doświadczeniach, trudnościach w procesie wkraczania na rynek pracy oraz osiągniętych sukcesach. Publikacji przyświecało przekonanie, iż takie „pozytywne przykłady” są najskuteczniejszym motywatorem dla wszystkich, chcących zmienić swoją sytuację zawodową na bardziej satysfakcjonującą.

11. Raport z badań rezultatów miękkich projektu „Per linguas ...” - publikacja „Przez języki świata do pracy. Nowe idee w rehabilitacji zawodowej osób niewidomych i słabo widzących” - produkt zrealizowany przez Katolicki Uniwersytet Lubelski

Badania autorstwa dr Tomasza Sękowskiego, KUL, miały na celu weryfikację efektywności realizowanego projektu „Per linguas ...”. W centrum zainteresowania znalazły się zdolności adaptacyjne osób niewidomych i słabowidzących oraz przejawianie przez nie aktywnej postawy w poszukiwaniu swojej drogi zawodowej. Zbadane zostały cechy osobowości tych osób tj. samoocena, poziom aktualizowania własnych potencjalności, poczucie wpływu na koleje swojego życia. Zaobserwowano, iż w grupie wszystkich badanych zaszły istotne zmiany w skalach ukazujących zwiększenie otwartości na kontakty emocjonalne, zmniejszenie obron przed związkami emocjonalnymi z innymi osobami, a także większy poziom akceptacji samego siebie i innych, pomimo dostrzeganych braków i wad. Uczestnicy i beneficjenci projektu – osoby z dysfunkcją wzroku, wyrażali większe zadowolenie z własnego życia, silniejszą satysfakcję z osiągniętych ważnych celów, większą wiarę w możliwość znalezienia pracy i bardziej optymistyczne spojrzenie na własną przyszłość. Produkt ten jest innowacyjny zarówno w swym podejściu jak i w przedmiocie badania.

Należy podkreślić fakt, iż wszystkie produkty czy też rezultaty projektu „Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)” mogą z powodzeniem zostać wykorzystane w przyszłości przez inne podmioty zajmujące się zagadnieniami dotyczącymi problemów osób niepełnosprawnych lub realizującymi nowe projekty.

Wartość dodana projektu „Per linguas mundi ad laborem, (Przez języki świata do pracy)” w wymiarze krajowym i ponadnarodowym

Dzięki zawiązanemu w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL Partnerstwu na Rzecz Rozwoju „Per linguas...”, którego głównym celem było wypracowanie modelu efektywnego uzyskiwania certyfikowanych umiejętności językowych przez osoby z dysfunkcją wzroku, co z kolei miało przyczynić się do zwiększenia aktywności zawodowej tych osób otwartym rynku pracy. W opracowaniu tego modelu ogromną rolę odegrały nowe formy współpracy osób i instytucji wspólnie wypracowujących rozwiązania na rzecz efektywnego pokonywania przyczyn wykluczenia osób z niepełnosprawnością wzrokową ze społeczeństwa informacyjnego, w szczególności otwartego systemu edukacyjnego, w tym kształcenia językowego, oraz z otwartego rynku pracy. Metoda ta polegająca na połączeniu działań różnych instytucji i osób stanowi **wartość dodaną** w warunkach polskich, za względu na swą innowacyjność – współpracę różnych podmiotów zmierzająca do podjęcia wspólnego wysiłku na rzecz poprawy sytuacji środowiska osób niepełnosprawnych wzrokowo w systemie otwartej edukacji i rynku pracy. Stworzenie partnerskiej platformy współpracy przyczyniło się do wykreowania nowej rzeczywistości w zakresie świadczenia usług i zaspokajania potrzeb osób z dysfunkcją wzroku w zakresie dostępu do edukacji, informacji i otwartego rynku pracy, a wysoka jakość i skuteczność działań, możliwa dzięki konsolidacji zasobów i doświadczeń, zwiększyła szanse na włączenie wypracowanych efektów do głównego nurtu polityki. Wspomniana wyżej współpraca w ramach Umowy o Partnerstwie na Rzecz Rozwoju pozwoliła na sprawdzenie różnych metod działania stosowanych w poszczególnych instytucjach.

W zasadzie wszystkie działania Partnerstwa na poziomie krajowym zmierzające do wypracowania zaplanowanych w projekcie produktów finalnych są nowatorskie i przysporzyły **wartości dodanej**. Dotychczasowe zasoby organizacji partnerskich, materialne i niematerialne, obejmujące tak zasoby ludzkie jak i struktury organizacyjne, narzędzia badawcze, sprawdzone formy współpracy, kanały komunikacyjne i sposoby kontaktowania się z beneficjentami ostatecznymi, które były testowane na zupełnie nowym obszarze działania jakim jest system edukacji lingwistycznej osób z dysfunkcją wzroku w powiązaniu z otwartym rynkiem pracy, zostały wykorzystane w innowacyjny i bardziej niż dotychczas efektywny sposób. Doprowadziły one do uzyskania nowych informacji, wytworzenia nowych baz danych, przyrostu wiedzy i doświadczenia, tak osób jak i instytucji, w dziedzinie dotychczas nie analizowanej pod kątem możliwości rehabilitacji zawodowej i integracji społecznej osób z dysfunkcją wzroku.

Nowatorskie i przysparzające **wartości dodanej** jest również wielopłaszczyznowe podejście poszczególnych Partnerów do sposobu eliminowania barier napotykaných przez grupy defaworyzowane, uniemożliwiających im równe funkcjonowanie w nowoczesnym społeczeństwie. Kompleksowe podejście badawcze, obejmujące wszystkie planowane w projekcie kluczowe grupy beneficjentów ostatecznych i obszary systemowe, łączące dotychczasową wiedzę i doświadczenie z nowatorskimi elementami technologicznymi wytworzonymi w toku realizacji projektu, przyczyniło się do wypracowania, sprawdzenia skuteczności i możliwości włączania do głównego nurtu polityki nowych standardów adaptacji powszechnie stosowanych i obecnie dostępnych tylko dla osób widzących materiałów do nauczania języków obcych dla potrzeb osób z dysfunkcją wzroku, a tym samym wyrównania szans grupy dyskryminowanej w dostępie do społeczeństwa informacyjnego, integracji społecznej i zawodowej. Wypracowanie takiego podejścia nie byłoby możliwe bez uwzględnienia w działaniach Partnerstwa priorytetów programowych Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL.

Wartością dodaną wytworzoną w toku realizacji projektu są również wypracowane nowe rozwiązania, produkty i usługi warunkujące trwałość i efektywność systemu zdobywania certyfikowanych umiejętności językowych przez osoby z dysfunkcją wzroku. Nowoczesna metodologia/metodyka nauczania językowego osób z dysfunkcją wzroku jest połączeniem klasycznych metod tyflodydaktycznych i zaawansowanych technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Międzyuczelniany Ośrodek Adaptacji Pomocy Tyflodydaktycznych w połączeniu z Internetowym Centrum Doradczym jest pierwszym w Polsce przedsięwzięciem usługowo-doradczym, świadczącym kompleksowe usługi w zakresie edukacji językowej osób z dysfunkcją wzroku. W ramach Ośrodka współpracowali ze sobą wybitni specjaliści, naukowcy i eksperci z trzech polskich uczelni mających największe doświadczenie w zakresie nauczania języków obcych osób z dysfunkcją wzroku. Koordynacja ich wysiłków, wiedzy i doświadczenia przyczyniła się do synergii dyscyplin tyflodydaktycznych - tyflopädagogiki, tyfrolingwistyki i tyfloinformatyki, co gwarantuje wysoką skuteczność i jakość świadczonych usług zarówno w wymiarze krajowym jak i europejskim.

Nowe usługi szkoleniowe skierowane zarówno do lektorów i nauczycieli osób z dysfunkcją wzroku, osób niewidomych i słabowidzących, jak i doradców zawodowych również stanowią **wartość dodaną** projektu. Są one uzupełnieniem już istniejących praktyk (lektoraty dla studentów niewidomych i słabowidzących na UW, Wydział Anglistyki przy KUL, na którym studiuje kilku niewidomych studentów), bądź stanowią zupełnie innowacyjną praktykę w polskim systemie edukacyjnym (żadna polska uczelnia nie prowadziła podyplomowych studiów dla nauczycieli z zakresu tyfrolingwistyki), czy też systemie kształcenia doradców zawodowych (powołanie w ramach projektu eksperymentalnych Ośrodków Doradztwa Zawodowego dla Osób z Dysfunkcją Wzroku przy PZN i KUL). Również programy szkoleń opracowane były w oparciu o nowe elementy uwzględniające, z jednej strony, potrzeby adaptacyjne osób z dysfunkcją wzroku w zakresie kształcenia językowego, a z drugiej potrzeby otwartego rynku pracy pod kątem możliwości wykorzystania kwalifikacji lingwistycznych przez osoby niewidome i słabowidzące. Bezpośrednim produktem szkoleń są dodatkowe rezultaty w postaci podniesionych kwalifikacji zawodowych planowanych beneficjentów ostatecznych projektu (lektorów i nauczycieli oraz osób z dysfunkcją wzroku) co, z jednej strony, bezpośrednio przyczyniło się do rozwoju i wzrostu zainteresowania nowymi dyscyplinami i poszerzenia zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z dysfunkcjami wzroku, a z drugiej strony podniosło wartość, atrakcyjność i konkurencyjność osób z niepełnosprawnością wzrokową na otwartym rynku pracy. W obu przypadkach nastąpiła również zmiana w aspekcie psychologicznym – przełamana została postawa niewiary w celowość edukacji językowej osób z dysfunkcją wzroku.

Współpraca ponadnarodowa została wykorzystana jako czynnik wnoszący **wartość dodaną** do działań krajowych. W ramach zawartych przez Partnerstwo dwóch Porozumień o Współpracy Ponadnarodowej (Transnational Cooperation Agreement), poprzez wspólne realizowanie ponadnarodowych przedsięwzięć, wypracowanie rozwiązań i produktów, wymianę doświadczeń z ponadnarodowymi Partnerami wywodzącymi się z dwóch różnych kręgów kulturowych (**Vision = E3** – środkowo- i zachodnioeuropejski, **New Ways for Disabled in Europe** – śródziemnomorski) możliwe było nie tylko zdobycie wiedzy i doświadczenia w dziedzinie najlepszych sposobów rozwiązywania problemów grup dyskryminowanych, w szczególności osób z dysfunkcją wzroku w zakresie zdobywania certyfikowanych kwalifikacji językowych i możliwości ich wykorzystania na otwartym rynku pracy, ale również zapoznanie się z formami współpracy, rozwoju instytucjonalnego i efektywnej realizacji programów europejskich, porównanie różnych podejść stosowanych w różnych państwach z których wywodzili się partnerzy ponadnarodowi. Nawiązane kontakty ponadnarodowe mogą zaowocować kontynuacją współpracy i trwałością kontaktów ponadnarodowych nawet po zakończeniu działań realizowanego w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”, co stanowić będzie kolejny wymiar **wartości dodanej** projektu.

●● Podsumowanie

Projekt „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” realizowany był w ramach tematu A PIW EQUAL, którego założeniem było promowanie rynku pracy otwartego dla wszystkich poprzez ułatwienie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją. Podstawowym celem projektu było opracowanie nowatorskich rozwiązań, wspierających osoby niewidome i słabowidzące, we włączaniu się do otwartego rynku pracy poprzez wypracowanie, przetestowanie i upowszechnienie, na poziomie krajowym i ponadnarodowym, **modelu efektywnego systemu** uzyskiwania certyfikowanych umiejętności językowych, na przykładzie języka angielskiego, przez osoby z dysfunkcją wzroku. Jednocześnie, podejmowane w projekcie działania w zakresie doradztwa zawodowego miały za zadanie ułatwić integrację tej grupy i kształtowanie ich aktywnych postaw na rynku pracy. Zakładany cel projektu osiągnięto w następujących etapach:

1. diagnoza aktualnego stanu systemu kształcenia językowego osób z dysfunkcją wzroku i sposobu przygotowywania materiałów dydaktycznych oraz identyfikacja potrzeb w tym zakresie,
2. przygotowanie kadry specjalistów do pracy z osobami z dysfunkcją wzroku – lektorów języka angielskiego oraz doradców zawodowych,
3. utworzenie Międzyuczelnianego Ośrodka Adaptacji Pomocy Tyflodydaktycznych, w którym przygotowywane były materiały dydaktyczne, w tym podręczniki i materiały pomocnicze do nauczania języka angielskiego,
4. utworzenie Ośrodków Doradztwa Zawodowego dla osób z dysfunkcją wzroku,
5. zorganizowanie bezpłatnych, intensywnych kursów języka angielskiego dla osób z dysfunkcją wzroku, zakończonych egzaminem certyfikującym.

Beneficjentami ostatecznymi projektu są:

- 84 osoby z dysfunkcją wzroku, biorące udział w kursach językowych oraz korzystające z doradztwa zawodowego,
- 23 nauczycieli języka angielskiego, absolwentów podyplomowych studiów z tyflodydaktyki języka angielskiego.

Projekt był realizowany pomiędzy grupą podmiotów tworzących Partnerstwo na Rzecz Rozwoju „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”, w którego skład weszły:

- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) – jako Administrator projektu
- Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (APS),
- Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (KUL),
- Polski Związek Niewidomych – Zarząd Główny (PZN),
- Uniwersytet Warszawski (UW).

W dniach 5-6 marca 2008r. odbyła się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim **Konferencja podsumowująca działania i rezultaty Projektu i Partnerstwa na Rzecz Rozwoju „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” – pt. Edukacja dla wszystkich?** Do udziału w konferencji zaproszeni zostali przedstawiciele Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej, władz rządowych i samorządowych oraz nadzoru pedagogicznego, przedstawiciele środowisk osób z dysfunkcją wzroku i nauczycieli. Wzięli w niej również udział reprezentanci wszystkich partnerów krajowych projektu oraz goście z zagranicy – partnerzy ponadnarodowi m.in. z Włoch i Grecji. Przedstawione zostały następujące zagadnienia:

- Ogólny zarys projektu „*Per linguas ...*” – Sławomir Strugarek, przedstawiciel PFRON oraz Joanna Galant – autorka niniejszego raportu,
- Innowacyjne techniki w nauczaniu języków obcych – prof. dr hab. Bogusław Marek, przedstawiciel KUL,

- Adaptacja materiałów dydaktycznych dla osób z niesprawnością wzrokową – Paweł Wdówik, Sławomir Barabasz, przedstawiciel UW,
- Kursy językowe i doradztwo zawodowe – założenia i rezultaty – Iwona Krupa, Paulina Zewar, przedstawicielki PZN,
- Adaptacja pomocy do nauczania języków obcych uczniów z niepełnosprawnością wzrokową – raport z badań – Kornelia Czerwińska, przedstawicielka APS.

Ponadto odbyły się trzy seminaria na temat:

1. Sposobów adaptacji pomocy dydaktycznych dla uczniów niewidomych i słabowidzących (UW)
2. Grafiki dotykowej i dźwięku w nauczaniu języków obcych (KUL),
3. Doradztwa zawodowego dla osób z niepełnosprawnością wzrokową – z doświadczeń projektu „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*” (PZN/KUL)

KUL – Konferencja podsumowująca projekt „*Per linguas ...*” – Edukacja dla wszystkich?

Konferencji towarzyszyła wystawa materiałów dydaktycznych zaadoptowanych do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku z wielu różnych dziedzin, w tym także nauczania języka angielskiego. Wystawa ta spotkała się z dużym zainteresowaniem uczestników konferencji – szczególnie książki przygotowane z wykorzystaniem elementów różnorodnej grafiki dotykowej, wykonanych przez studentów Wydziału Artystycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, z którym nawiązała współpracę Katedra Tyfłodydaktyki Języka Angielskiego KUL.

KUL – Konferencja podsumowująca projekt „*Per linguas ...*” – Edukacja dla wszystkich? – wystawa materiałów dydaktycznych

Beneficjenci ostateczni projektu również zostali zaproszeni do zabrania głosu w konferencji – mieli okazję wypowiedzieć się publicznie na temat swego udziału w projekcie.

Należy również dodać, iż idea projektu nie zginęła wraz z jego zakończeniem – instytucje biorące w nim udział jako partnerzy nadal kontynuują zainicjowane działania. I tak Uniwersytet Warszawski tworzył adaptację brajlowską podręcznika „*Total English Elementary*”, wydawnictwa Pearson Longman oraz podręczników do innych przedmiotów. Utworzony przy Ośrodku Adaptacji materiałów Dydaktycznych Uniwersytetu Warszawskiego portal internetowy www.adaptacje.uw.edu.pl nadal stanowi swoisty punkt konsultacyjny dla nauczycieli pracujących z uczniami niepełnosprawnymi z uszkodzonym narządem wzroku. Podobne działania rozpoczął także Katolicki Uniwersytet Lubelski, na terenie którego znajduje się drugi Ośrodek Adaptacji Materiałów wchodzący w skład Międzyuczelnianego Ośrodka Adaptacji Materiałów Tyfłologicznych, utworzonego w ramach projektu „*Per linguas ...*”.

Na zlecenie Administratora projektu – Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, powstał również film przedstawiający projekt „*Per linguas mundi ad laborem (Przez języki świata do pracy)*”, jego cele, działania i rezultaty. Film ten stanowi próbę syntetycznego opisu realizacji projektu przez Partnerstwo na Rzecz Rozwoju, ze wskazaniem złożoności i współzależności pomiędzy określonymi zadaniami oraz próbą zainteresowania innych podmiotów m.in. wnioskami płynącymi z przeprowadzonych badań w aspekcie sytuacji osób niepełnosprawnych w dostępie do edukacji i rynku pracy.

W opinii autorki niniejszego raportu najpełniejszym podsumowaniem projektu będą wypowiedzi beneficjentów ostatecznych – osób niewidomych i słabowidzących, które zostały zamieszczone poniżej.

Karol: „Najlepiej, jak będę wymieniał w punktach. Tak więc zaczniemy od spostrzeżeń z kursu. Po pierwsze pomysł był rewelacyjny (dobra znajomość języka angielskiego naprawdę ułatwia pracę i zarazem dokształcanie). Po drugie, spotkania z doradcami (każdy wątek spotkań był ważny, gdyż dawał szansę wielu osobom postawienia się w danej sytuacji, dzięki czemu przestawała ona budzić strach). Po trzecie największą korzyścią przynosi mi dobra znajomość angielskiego, którą zawdzięczam kursowi, jednakże nie mniejsze znaczenie ma dostrzeżenie kilku nowych wątków w moim życiu, tzn. rozwiązywanie konfliktów (...). Bardzo często choroba powoduje, że osoby chore czują się „gorsze, słabsze, mniej znaczące” w związku z powyższym brak im siły do życia i nie mogą poznać swojej prawdziwej wartości. Po czwarte, osoby, które brały udział w kursie i zajęciach z doradcami mogły poznać swoją wartość jako pracownika, upewnić się, że osoba słabowidząca lub niewidoma nie jest w tej kwestii gorsza, a wręcz może pracować lepiej od pełnosprawnych”.

Agnieszka: „Praca jest w naszej głowie” „Angielski za darmo? Czemu nie!” - pomyślałam czytając ogłoszenie. Wszystko wyglądało poważnie i brzmiało przekonująco. Pięć godzin zegarowych tygodniowo, to sporo i to jeszcze w niewielkich pięcioosobowych grupach. Komputer, pomoce itp. „No, no” - pomyślałam - „Wreszcie coś dla mnie”. Byłam wtedy na urlopie wychowawczym i bardzo chciałam coś zrobić dla siebie. Pomyślałam, że wbrew pozorom nie musi to być czas stracony. To znaczy stracony nie był nigdy, gdyż sam kontakt z moją córeczką dawał mi już dużo radości, ale mogłam przecież zrobić coś więcej - podnieść swoje kwalifikacje. Nie byłam wówczas pewna, czy wrócę do pracy. Nasza mała stabilizacja rodzinna zaczęła się chwiać, bo ja przestałam zarabiać, a wydatków przybywało. Wtedy powiedziałam sobie, że jeśli będę siedzieć w domu zamartwiać się, narzekać, nic tym nie zmienię. Dlatego zgłosiłam się do udziału w projekcie. [...]

Po teście kwalifikacyjnym i przydzieleniu do odpowiedniej grupy językowej, po załatwieniu formalności rozpoczęła się wreszcie praca - nad sobą oczywiście.

Panie doradczynie śmiały się, że jestem aktywistka, bo do wszystkiego się zgłaszam. A ja czułam po prostu radość działania.

Miałam różne chwile w życiu; smutne - gdy traciłam wzrok i radosne, gdy znalazły się osoby, które podały mi pomocną dłoń i o których nigdy nie zapomnę. Zrozumiałam, że warto dzielić się doświadczeniem z innymi, że można w ten sposób na nowo odkryć siebie.

Oprócz zajęć grupowych miałam też indywidualne spotkania, które szczególnie sobie cenię. Pokazały mi one, jak wiele mogę w życiu zmienić, jeśli tylko zacznę pracować nad drobiazgami. Nawet zwykłe robienie notatek ma ogromny wpływ na naszą pracę, bo w końcu dobrze przepracowany dzień zależy od planu. Od dobrego planu.

Dlatego właśnie napisałam, że praca jest w naszej głowie. I nie śmiejcie się z banalnego zdawałoby się przysłowia „chcieć to móc”. **TO DZIAŁA!**

Efekty. Dzięki umiejętnościom nabytym w trakcie realizacji projektu umiałam wynegocjować takie warunki pracy, z których jestem zadowolona. Potrafiłam przekonać mojego dotychczasowego pracodawcę, by ponownie mnie zatrudnił na innym, bardziej odpowiedzialnym stanowisku.

Uwierzyć, że możecie odnaleźć swoje miejsce w pracy i w życiu.

Dziękuję wszystkim, którzy przyczynili się do realizacji projektu „Per linguas...”, a szczególnie mojej superwizorce.”

Grzegorz: „Najważniejszą rzeczą dla mnie w projekcie było to, że uczyłem się (i nadal się uczę) angielskiego metodami dostosowanymi do moich „ograniczeń” i potrzeb. W moim życiu, oczywiście w odniesieniu tylko do projektu, trochę się zmieniło. Prawdopodobnie podpiszę niedługo umowę wolontariatu. Moje kompetencje językowe rosną, a co za tym idzie, zwiększają się moje szanse na rynku pracy. Poznałem ciekawych ludzi. Nabyłem przydatnej wiedzy i umiejętności, dotyczącej na przykład autoprezentacji”.

Izabela: „Kurs, którego byłam uczestniczką był i jest mi niezwykle przydatny i pomocny. Dzięki uczestnictwu w tym projekcie nabyłam większej samodzielności i odwagi w życiu codziennym. Zostałam wyposażona w wiedzę pomocną w poszukiwaniu pracy i nie wiem, czy to przypadek, ale właśnie ową pracę otrzymałam. Jestem nauczycielem - rewalidatorem w Ośrodku dla Niewidomych i Słabo Widzących im. Louisa Braille'a w Bydgoszczy. Pracuję z dziećmi tracącymi wzrok oraz nowoociemniałymi, nie ukrywam, iż jest to moja wymarzona praca. Jak Państwo wiecie lubię być potrzebną i czerpię radość z tego, iż mogę komuś pomóc. Pobyt na tym kursie potwierdził moje dotychczasowe poglądy i przekonania:

1. Według mnie osoby niewidome, tudzież z innymi niepełnosprawnościami mogą i wręcz powinny „wyjść z domu”.
2. Jestem przekonana, iż osoby niewidome potrafią czerpać radość i satysfakcję z tego co osiągnęły. Ja taką osobą jestem.
3. Nie wyrażam zgody na to, iż niepełnosprawność uniemożliwia ułożenie sobie życia według własnych potrzeb i możliwości.
4. Nie zgodzę się również z istniejącym jeszcze stereotypem, iż brak wzroku jest kalectwem uniemożliwiającym wszelką egzystencję na globie ziemskim.

Pragnę zauważyć, iż ten projekt stworzył dla uczestników szansę na nowe, wartościowe oraz pełne możliwości życie, nie tylko dzięki nauce języka angielskiego i warsztatom z zakresu doradztwa zawodowego, ale również, dzięki możliwości poznania wartościowych ludzi. To szansa, którą każdy z nas mógł wykorzystać.

Katarzyna: Najtrwalszym efektem zajęć byłoby na pewno uzyskanie większej wiary w siebie, która np. pozwoli odejść z pracy, gdy okaże się, że z jakichś względów przestała mi ona odpowiadać. Nie da się jednak tego zrobić, gdy myśl o poszukiwaniu pracy napelnia przerażeniem. Trudno mi powiedzieć, czy na dłuższą metę mam więcej wiary w siebie. Uważam, że ośrodek doradztwa zawodowego powinien istnieć stale. Bez pomocy doradcy na pewno nie myślałabym o zajęciu się promocją domu kultury i być może znów podjąłabym pracę, jaką przyniosłoby życie.

Dodam, że zanim pomyślałam o zajęciu się promocją, zastanawiałam się nad podjęciem podyplomowych studiów w kierunku doradztwa zawodowego. Ostatecznie nie podjęłam ich, ale myślałam o tym bardzo poważnie, a zainspirowała mnie właśnie praca z doradcą.

Poza zajęciami indywidualnymi brałam też udział we wszystkich warsztatach, zaproponowanych przez ośrodek. Ze wszystkich jestem zadowolona. Najwięcej skorzystałam z warsztatu: „Rozmowa kwalifikacyjna”. Myślałam, że dzięki tym zajęciom nabrałam trochę więcej pewności w prowadzeniu rozmowy kwalifikacyjnej, co mogłam sprawdzić podczas rozmów, jakie od tego czasu odbyłam. Ważne było dla mnie, jak trzymać ręce (zastosowałam na rozmowie) oraz – że na rozmowie jestem partnerem, a nie proszącym o pracę, i że w związku z tym mogę pertraktować co do ustalenia godziny spotkania, śmiało mówić o kwestii wynagrodzenia, a także nie odpowiadać na pytania w rodzaju: „od kiedy nie widzę”, „czy sama mieszkam”. Mam nadzieję, że będę korzystać z tej wiedzy. Wiem, że wiele jeszcze muszę się nauczyć, ale czuję też, że poszłam do przodu.